

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXVII рік видання. № 281, листопад, 2017

Украдене щастя,
Олена Кондратюк

І чужому навчайтесь,
Щ свого не цурайтесь...

Т. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан,
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ Румунські заграви секстин перекладу Франкового «Лиса Микити»
- ❖ Проза Михайла Михайлюка
- ❖ Деміург з Марамороцини
- ❖ Молитви і псалми Тараса Шевченка: Давидові псалми. Псалом 12
- ❖ VIII-й випуск міжнародного симпозиуму «Румунсько-українські відносини: історія і сучасність»
- ❖ Гуморист Богдан Гедимін – між дотепністю і доброзичливістю
- ❖ Оголошення: II-й випуск Фестивалю-конкурсу мистецтв «Юні українські таланти Румунії»
- ❖ Відкриття бібліотеки ім. Степана Ткачука в Бухаресті
- ❖ Костіка I-ий (Із циклу промахи)
- ❖ Oberrohnen (Уривки з новели) 5. Мігай Морт
- ❖ Дитячі сторінки
- ❖ Сторінки гумору

Іван РЕБОШАПКА

РУМУНСЬКІ ЗАГРАВИ СЕКСТИН ПЕРЕКЛАДУ ФРАНКОВОГО «ЛИСА МИКИТИ»

Після надрукування у румунських журналах кількох перекладів поезій (поряд з багатьма оповіданнями) Івана Франка в ювілейному 1956 році, Стеліаном Ґруєю 1993 р. добірки перекладів з його поетичної творчості, Іоном Ковачем «Вибраних поезій» (2002 р.), «Вибраних поем» (2003 р.), «Вибраних поезій та поем» (2006 р.), що, хоча не вповні, але промовисто представляють в європейській літературі Франка «унікального генія-універсаліста», «таланта, який «дихав» світовою культурою», як охарактеризував його львівський професор Богдан Тихолоз на Бухарестському міжнародному симпозиумі, присвяченому його ювілеєві (8-9 грудня 2006 р.), образ поета доповнився натхненним перекладом Корнелія Ірода поеми-казки «Лис Микита» (Ivan Franko, «Vulpoiul Mykyta», «RCR EDITORIAL», București, 2016), виданої з нагоди 160-річчя з дня народження Івана Франка і 100-річчя від його смерті.

Корнелій Ірод – це провідний в Румунії двомовний письменник, літератор і перекладач, щедрий доробок якого становлять збірки власних поезій та оповідань, роман-трилогія «Свято», переклади з російської та української літератур, зокрема з творчості Івана Франка, кілька віршів якого він переклав у ювілейному 1956 році, ще будучи студентом бухарестської філології, подав до журналу «Viața românească», який не надрукував їх, бо, можливо, як допускає зараз Ірод, «(його) переклади виявилися невдалими». З часом, перекладацька діяльність посприяла йому дійти доречних підходів у здійснюванні перекладів та до есенціальних принципів перекладознавства. В інтерв'ю, даному з нагоди написання цієї статті, Корнелій Ірод, між іншим, підкреслює: «До перекладачів взагалі і до перекладів (насамперед літературних) маю не то «претензії», а швидше кілька обов'язкових принципів:

– перш за все, бажано, щоб перекладач володів обома мовами (з якої і на яку перекладає; критерій, якому Корнелій Ірод вповні відповідає, досконало володіючи румунську й українську, а то і російську мови – І.Р.);

– перекладач повинен бути людиною високої культури і обдарований літературним талантом

(близьким, якщо не рівним авторові з якого перекладає; філологічні, а згодом і теологічні студії посприяли Іродові набути високу культуру, а його літературний талант далеко не пересічний, а – винятковий – І.Р.);

– перекладач повинен любити (так-так!) автора, твори якого перекладає. (...) Я, взагалі, перекладаю лише в таких умовах: а) коли дуже люблю твори якогось письменника (і міркую, що мені вдасться той переклад); б) коли святкують такого автора; в) коли своє шкутильгає, пригальмоване лінкою чи неохотою, беруся перекладати, але лише згідно з а) та б). (...) Переклав я двох улюблених прозаїків: Григора Тютюнника (надіюся, невдовзі том його короткої прози появиться під опікою СУР-у) і Василя Шукшина. (...).

Отже, (...) з досі сказаного мною можемо зробити висновок, що перекладав я Франка лише, коли відзначалися якісь його «круглі» дати: 100, 150, 160 років з дня його народження, і дати, які співпадали з 40, 90, 100 роками його смерті. Так само поступив я і щодо Тараса Шевченка: з нагоди 200-річного ювілею геніального Кобзаря я переклав працю Павла Зайцева «Життя Тараса Шевченка», а разом з Іриною Мойсей вдалося нам видати першодрук Шевченкового «Кобзаря», в який включили викинуті тексти царською і радянською цензурами. З тієї ж нагоди святкування апостола українського народу переклав я і «Журнал» (Щоденник) Тараса Шевченка (...). Щодо «Лиса Микити», скажу, що «змагання» (...) між мною та Франком, розуміється, було нелегким. А вже в якій мірі «переміг» я – скаже критика, а головно скажуть читачі. (...). Франка, може, трохи зручніше перекладати, бо його поезія більш-менш рівна (формою, ліричними засобами) європейській поезії того періоду. А Шевченкова поезія? Вона надто «проста», надто «народна», зате навантажена такою красою, виблискує такими своєрідними барвами, викрешує такі яскраві, глибокі й болючі ідеї, що, мабуть, такі ніхто не в силі повністю передати іншою мовою такий скарбний вантаж».

(Продовження на 4 с.)

РУМУНСЬКІ ЗАГРАВИ СЕКСТИН ПЕРЕКЛАДУ ФРАНКОВОГО «ЛИСА МИКИТИ»

(Продовження з 3 с.)

Корисним вправленням/тренуванням чи «набиванням руки» до перекладу поеми-казки «Лис Микита» було намагання Корнелія Ірода якнай-досконаліше перекласти Франкову збірку «Коли ще звірі говорили» (Ivan Franko, «Pe când animalele vorbeau», Editura «RCR Editorial», București, 2008), оскільки цю ж збірку раніше переклав знавець рідної української мови, у меншій мірі румунської, а саме Валерій Кордун (Ivan Franko, «Când animalele vorbeau». În românește de Val Cordun. Prefață de Ihor Limnij, Editura Tineretului, București, 1958), що наявне уже в невідомому перекладі Франкового уточнення у назві збірки часу постання його казок – «Коли ще звірі говорили»; у Кордуна цього відтінкового уточнення немає – «Коли звірі говорили», а в перекладі Ірода цей відтінок передано виразом «Pe când», тобто смисловим еквівалентом Франкового ще.

Хоча румунська й українська належать до різних мовних груп, що зазвичай утруднює перекладання літературних творів, успішний переклад Корнелія Ірода завдячується рядові, так би мовити, існуючих передумов. У мові Івана Франка, окрім галицько-буковинських, наявні й румунські слова, що увійшли в цей мовний ареал, і Франко використовує їх, щоб написати свій твір народною розмовною мовою. Одним із румунських, і то народних запозичень – це назва хрещеного батька у зменшеній формі *нанашко*, що точно відповідає румунській народній назві *nănașul*, яка вживається і в румунській зменшеній формі. Імена Франкових звірів – з народних казок, і вони тотожні з іменами звірів у румунських казках, будучи «яриками» характерних їх рис: *Вовк Неситий* – *Lupul Nesățutul* чи тільки метафорично *Неситий* – *Nesățutul*; *Борсук Бабай* – *Borsuc Babai*; *Пись* – *Râsul*. У перекладі поеми-казки використано спільні українській та румунській мовам слова: *гайдамака* – *haidamac*; *тропарі, кондаки* – *tropare, condace*; *торг* – *târg*. Використано також румунські слова, співзвучні фонікою з українськими Франковими, іноді навіть у відмінкових закінченнях: *геометру* – *topometru*; *рекурс* – *recurs*; *стража* – *strajă, străjer*; *твердий піст* – *post aspru*.

Сюжет про Лиса-хитруна, як відзначає Франко, наявний у казках зі всього світу, наявний він, підкреслює Ірод у своєму інтерв'ю, і в румунських казках, де героєм не є Лис, а Лисиця, як у казці класика румунської літератури Іона Крянґе

«Ursul răcălit de Vulpe» («Ведмідь, обманутий Лисицею»).

Успішність румунського перекладу завдячується і рядові вдалих Іродових «знахідок»: окрім звичайної передачі, так би мовити, «нейтральних» назв звірів, як *Лис Микита* – *Vulpoiu/Mykyta*, *Заяць* – *Iepurele*, *Старий Півень* – *Cocoș Bătrân*, Корнелій Ірод підшукує румунські образи еквіваленти: *Кім Мурлико* (від дієслова *мурликати*) – *Motanul Mîiu* (від рум. вигука *mîiu*, що імітує котячі крики); *Медвідь Бурмило* (від дієслова *бурмотити*) – *Ursul Mormăilă* (від румунського звуконаслідування медвежого бурмотіння *mor-mor*, отож і від дієслова *а мортăі* – *бурмотити*). Переклад, по-друге, відзначається систематичною відповідністю синтагматичних виразів, по-художньому оформлених румунською мовою: «...*жоден з них ніколи (...) не внесе...*» – «...*niciunul dintre ei și niciodată (n-o să vină)*»; «*Ой, гірка була наука...*» – «...*învățătura prea i-a fost amară...*»; «*(схочив Лис) з одного маху...*» – «*(se aruncă Vulpoiu/ dintr-un salt...*»; «...*що за диво...*» – «...*iote minune...*»; «*Плач і лемент, ох і ах!*» – «*Plânsete și bocete, și văcăreli...*».

Цікаві, інколи майже ідентичні приклади у підборі Франком та Іродом деяких порівнянь. Жирний вигляд баранів, наприклад, із потреби всевладної рими, у Франка порівнюваний з подібними *повними стручками*, що постає наглядним, коли ситі барани – стрижені, і видно їх ребра (Франкове «...*повні, як стручки*» римуює з «*Масте пальки, друкчи*»). У Ірода, з потреб тієї ж всевладної рими, щоб не втратити ні зміст, ні риму шостого рядка-смислового «пунктира», баранів порівнювано з жирними гладкими поросятами: барани виглядають «...*ca niște purceluși...*», що римуює з «...*niște țăruiși*».

В румунському перекладі поема-казка «Лис Микита» – той же твір, для написання якого Франко виходив з настанови створити казку, яка, говорячи про звірів, «одною бровою моргала б на людей», читачам з України сугеруючи, як відзначав автор у передмові «Хто такий «Лис Микита» і відки він родом», що «й в нас, між людьми хрещеними, не одно таке діється, про яке тут у казці розказано». Тобто, як образно відзначав Франко, «на чужий позичений рисунок» він «наклав наші українські кольори», яких розглядали, розглядають і зараз літературознавці. Румунський переклад Франкового твору, як й його оригінал – це українське народне добро, з національною подобою. Складається переклад теж із 12 пісень, і в кожній з них йде мова про одну чи кілька пригод Лиса Микити

й інших звірів. Переклад достовірно відтворює віршову форму поеми, а саме її еквілінеарність, отож він є еквілінеарним.

В аналізах поетичних перекладів зазвичай виявляється, в якій мірі в них відтворено словесну «музику» оригіналів. Цікавим й навіть захоплюючим для обізнаного з поетикою читача, сподіваємось, буде розгляд того факту, як у передачі версифікаційних особливостей поеми між Франком та Іродом йде поетичне «змагання».

В аналізі англійських перекладів поеми Івана Франка «Лис Микита», здійснених А.Гнідем¹, Б.Мельником² та Р.Карпішкою³, викладач кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Г.Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка Г.З.Максимів намагається виявити відтворення в англійських версіях версифікаційні особливості Франкового твору на всіх рівнях (фоніка, строфіка, метрика)⁴. Спробуємо піти цим же шляхом, щоб пересвідчитись, в якій мірі характерні Франкові версифікаційні особливості відтворено в румунському перекладі даної поеми.

У цьому творі Франко використав строфу-секстину із римунванням AAbCCb, в якій AACС – повні чотиристопні хорей, а рядки b – b – неповні, четверті їх стопи – лише з одного складу, першого і, як правило, наголошеного, наче підсумовуючого, яким, так би мовити, наголошено заокруглюється розповідне кільце строфи-секстини, й автор переходить до змістовно спорідненого (чи неспорідненого, контрастуючого-антитектичного й іншого виду) кільця такої ж версифікаційно стиснутої будови строфи-секстини, схему якої Корнелій Ірод намагається відтворювати, як це видно уже з перекладу першої версифікаційно стисло «скованої» строфи-секстини, розповідної, в якій для уповільнення розповіді Франко вдається до модуляторів ритму, і в чотиристопних рядках перша стопа – це пірихій, а слідує три – хорей, у віршах b – b четверті стопи – тільки з одного наголошеного складу, яким «замикається» розповідне кільце завдяки спадаючому наголосові на односкладових стопах b-b:

U U / ⊥ U / ⊥ U / ⊥ U /
На-дій- / шла вес- / на пре- / крас- на / A 8 складів
Мно-го- / цвіт- на, / теп- ла, / яс- на / A 8
Мов- діє- / чи- на / у він- / ку. / B 7
О- жи- / ли лу- / ги, ді- / бро-ви / C 8
Пов- но / га- мо- / ру, роз- / мо- ви / C 8
І пі- / сень в ча- / гар- ни- / ку. / b 7

Румунське відтворення настільки стислої версифікаційної структури, як зізнався Корнелій Ірод

у своєму інтерв'ю про його поетичне «змагання» з Іваном Франком, «було нелегким». Як правило, переклад не відтворює метричний рисунок чотиристопного Франкового рисунка, тобто число складів у віршових рядках перекладу не відповідає числові складів у рядках оригіналу, як і система римунвання (формально немає в ній Франкових рим b – b), але чергуванням першої стопи пірихію в першому, п'ятому і шостому рядках з першою стопою-хореем у другому і четвертому рядках та хорейні останні стопи з парними римами AABCC передають словесну «музику» оригіналу уповільненої розповіді. До того ж Корнелій Ірод пошавляє розповідний опис-картину постання весни порівнянням Франкової «многоцвітної весни» з уособленням весни-дівчини, «у вінку якої луги ожили, наче квіти», добавляє перекладач:

U U / ⊥ U / ⊥ U / U U / ⊥ U
So- si, / ia- tă, / mân- dra / pri- mă- / va- ră / A 10
⊥ U / U U / ⊥ U / U U / ⊥ U / ⊥ U
Cal- dă / și se- / ni- nă, / cu flori / mul- te / ia- ră, / A 12
U U / ⊥ U / ⊥ U / ⊥ U / U U / ⊥ U
Ca o / fa- tă / ca- re / poar- tă / co- ro- ni- ță, b 12
⊥ U / U U / ⊥ U / U U / ⊥ U / U U / ⊥ U
Lun- ci- / le ca / flo- ri- / le nvi- / a- ră / în a / ei co- si- / ță, C 16
U U / ⊥ U / ⊥ U / ⊥ U / U U / ⊥ U
Pes- te / tot e / zar- vă, / gla- suri / cri- sta- / li- ne. b 12
U U / ⊥ U / U U / ⊥ U / U U / ⊥ U
Și de / cân- te- / ce dum- / bră- vi- / le sunt / pli- ne. B 12

Вищевідзначені підходи у відтворюванні секстин, їх фоніки, строфіки, метрики та змісту, часто по-художньому еквівальовані власними домислами, синонімічно близькими чи тотожними з поетичними конструктами оригіналу, зазвичай наявні у всьому перекладі поеми.

(Далі буде).

Примітки

1 Ivan Franko: Moses and other poems/ Tr-ted from Ukr. by A.Hnidj.– N.Y., 1988.

2 Franko I., Fox Mykyta/Eng. Version by B.Melnyk [a bilingual edition].– Toronto, 2001.

3 Fox Mykyta. Verses in free translation/ From Ivan Franko's Ukrainian classic «Lys Mykyta» by R.B.Karpishka, illustr. by E.Kozak.– Lviv; Montreal, 2002.

4 Г.З.Максимів, Відтворення віршованої форми казки Івана Франка «Лис Микита» в англійських перекладах А.Гніда, Б.Мельника та Р.Карпішки // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки// УДК 801.821.161.2'06-1=03=111.09.

Володимир АНТОФІЙЧУК, Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з № 280)

Можливість божевілля і божевілля як можливість

Основна думка роману «Не вір крику нічного птаха» – це долання страху смерті, як небуття, пустоти. У романі є епізод, коли Михайло Дорунда, прийшовши на виставку картин, лякається полотна, на якому зображені кратери, що символізували померлих людей.

«Крик нічного птаха» – словосполучення, яке вперше звучить у новелі «Зорепад» з першої прозової збірки Михайла Михайлюка «Біле-пребіле поле». У цій новелі крик нічного птаха сича є умовним сигналом, після якого герой повинен відкрити автоматну чергу по німецькій комендатурі. Підпільник Роман сидить у засідці й спостерігає фантазмагоричну картину: серпневі зорі падають з неба на землю, а з землі до неба летять снаряди. Це видовище гіпнотизує героя новели. Перед його внутрішнім зором постають картини з життя, які вразили найбільше, – фантастичний балет уламків пущеного напередодні під укїс німецького потяга, струм погляду незнайомої дівчини-рятівниці за мить до ймовірного провалу операції. Герой чує умовний сигнал, випускає автоматну чергу й кидається у невідомість, можливо, на вірну смерть. А «з неба так же спокійно падали стиглі серпневі зорі...».

Образ крику невідомого нічного птаха – у різних місцях роману це може бути сич, сова чи буг – переслідує Михайла Дорунду з того часу, коли, будучи ще маленьким хлопчиком, він уперше побачив шибеницю.

До смерті як феномена прикутий погляд автора – Михайла Михайлюка. Образи смертей у його творчості різноманітні, але дуже часто вони супроводжуються страхом, втечею, зрадою. У «Дзвонах з незвіді часу» на похороні вуйка герой розтривожується словами батька: «Видиш? – і я таким буду, як завтра». Він намагається розрадити найдорожчу для себе людину, але, спантелений видом небіжчика, не знає, як поведеться, душа його «паленіє вогнем, серце розривається осколками болю, голова розколюється від сумнівів»¹. І він, «затуманений чадом смерті», чимдуж хоче втекти з цвинтаря. У «Гальба пива» читаємо про раптову й неусвідомлену, супроводжувану мареннями, смерть божевільної зрадженої Іхтімії а згодом, уже в діалогі – смерть її коханого Міхуцька. В новелі «Дорога в бажане неповернення» дивимось

на смерть очима дивної дівчини Олівії, яка тікає в психологічну хворобу від цілої черги трагічних смертей у її житті. Містична, в дусі Вайлдого «Доріана Грея» чи Гоголевого «Портрета», настає смерть скрипки цигана Мануйла (новела «Кончина»). В етюді «Червона калина на зарінку» помирає надія на взаємне кохання, а в новелі «Очі – і більше нічого» герой, розмовляючи з юною дівчиною – випадковою супутницею, – згадує покійну, дорогу для нього людину, й ці спогади вбивають чарівність моменту нового знайомства. Померти в світі Михайла Михайлюка може навіть дерево (згадаймо смерть смереки з етюдю «Бігли смереки, і не спинились»).

У прозі Михайла Михайлюка, як бачимо, може померти і людина, і тварина, і дерево, і скрипка, і хата, і надія, і любов. Михайло Дорунда досліджує смерть і досліджує можливості зменшити тривогу, що пов'язана зі смертю. Спочатку протагоніст намагається заспокоїти себе думками, які є наче цитатою з Метерлінкового «Синього птаха»: «Люди ніколи не помирають зовсім, якщо про них згадують, коли живе про них пам'ять»². Пізніше Михайло думає, що повернення в живий і справжній сакральний світ дитинства врятує його від тривоги. Згодом герой серйозно починає досліджувати втечу в божевілля. Кризь увесь роман «Не вір крику нічного птаха» рефреном проходить реальна чи уявна розмова героя з психіатром.

Раніше вже йшлося про те, що божевілля в першій збірці Михайла Михайлюка рожевого кольору. Настав час з'ясувати чому.

Чому спеціалізована установа для божевільних у новелі «Дорога в бажане неповернення» рожева, а не, скажімо, стереотипного для нашої культури жовтого кольору, адже, «жовтий дїм», жовтий колір шизофренії, жовтий, як «яскраве вираження безумства», за Василем Кандінським?

Розгадку можна знайти в тексті новели, де рожевий виступає синонімом «яблуново-цвітного». Звертаємо на цей епітет увагу, бо він двічі трапляється в невеликому за обсягом тексті новели. Згадування такого знайомого всім, хто знаходиться в семантичному полі української літератури, неологізму Павла Тичини не може бути випадковим. Можливо, Михайло Михайлюк вводить його в свій текст свідомо, а може, це щось на рівні несвідомого інтертекстуального підхоплення. Так чи так, але уважніший погляд на це застосування Михайлом Михайлюком тичининського неологізму дозволяє

нам виокремити важливий для його прози мотив.

Твір «Не дивися так привітно...» Павла Тичини – вірш-медитація, Тичина-автор перебуває в жорстокій реальності 1918-го, а його ліричний герой в ідеальній ілюзії – у своєму дитинстві. Втеча із жорстокої реальності в ідеальну ілюзію – характерний для ранньої творчості мотив Михайла Михайлюка. Саме таким чином захищаються від травми, знеболюючи її, Олівія з «Дороги в бажане неповернення», Іхтімія і Міхуцько із «Гальби пива», Гнат Жолобай з новели «Очі його, як тоді молоді», хлопець з «Денних зір», баба Купчачка (в діалогі – Касандра) з новели «В ту ніч забовкав дзвін».

Треба сказати, що усі ці персонажі не викликають у нас здивування, вини, страху чи мимовільного відторгнення, як то буває, коли пересічний «нормальний», стикається з пересічним «хворим». Усі вони якісь світлі, як християнські юродиві, для яких божевілля – це шлях духовного подвижництва, відкидання реалістичної «намацуваності», очевидності повсякденного життя, мовляв: «Це є, бо я це бачу!». Їхній світ відмінний від нашого, він «правдивіший», у тому розумінні, що в ньому справжні й неперепутні почуття. Кохання Іхтімії і Міхуцька з «Гальби пива» триває все життя, вони не помічають ні власної старості, ні співчутливо-насмішкуватих поглядів односельців. Фронтowa дружба Гната Жолобая з новели «Очі його, як тоді, молоді» не помирає, контужений Гнат не бачить прізвищ своїх друзів на пам'ятнику, однополчани для нього живі, як і діючим є танк, який усі чомусь сприймають за пам'ятник. Навіть більше: умовно ми не хочемо їхнього одужання, бо об'єктивна реальність, з якою вони зіткнулись, – страшна. Іхтімія побачить зраду коханого, Міхуцько помітить, що життя вже минуло даремно, Гнат Жолобай зіткнеться з тотальною самотністю, Олівія зрозуміє, що її банально покинули.

Наслідки такого одужання прочитуються в новелі «Неймовірно рожевий сніг». Лікар Валерій Ромодан абсолютно здоровий і тверезо мислячий персонаж. Якось йому наснився сон-мрія: жінка, в яку він був майже закоханий, розповіла йому про рожевий сніг. Під враженням цього чарівного сну Ромодан перебуває увесь день, світ видається йому прекрасним, люди – близькими й теплими. Аж ось під час операції його відвідує думка, що рожеве – це всього-на-всього поєднання білого й червоного – снігу й крові. Чарівна ілюзія розсіюється, раціональне бере верх, і ось наш лікар уже майже задоволений тим, що сніг завтра покриється чорною вугільною кіптявою.

Пізніше, в романі «Міст без поруччя», знову відбудеться наша зустріч із лікарем на прізвище Ромодан, цього разу на ім'я Горацій. Це буде бездушний, черствий, як сухар, ескулап, відчужений

від пацієнтів і колег. У романі «Не вір крику нічного птаха» це прізвище носитиме ідеологічно правильний та недалекий начальник літстудії.

Таким чином, на відміну від жовтої шизофренічної патології, рожеве божевілля у творах Михайла Михайлюка – це те, що допомагає бути людянішими, щирішими та й зрештою щасливішими в цьому безнадійно абсурдному й недобророзумному до людини світі. Пересічні герої Михайла Михайлюка – це люди, які терзаються своїми пристрастями, марністю своїх сізфових потуг. «Рожеві люди» Михайла Михайлюка – це люди, які бачать зорі. Так, фраза «лічити зорі» – семантичний синонім вічного кохання в новелі «Гальба пива», «бачити зорі» стала життєвою необхідністю для сліпого хлопця з «Денних зір», «очі, немов занічені зорі» в Олівії з «Дороги в бажане неповернення».

Пізніше Михайло Михайлюк знову повернеться до теми сліпоти й божевілля в романі «Міст без поруччя». Змучений життєвими перипетіями, марністю безплідних роздумувань і пошуків протагоніст зустріне сліпого, якого вважають божевільним, бо він «хоче спіймати сонце». Ця зустріч стане для нашого героя одним із поштовхів до віднайдення себе. Але це станеться вже в наступному романі діалогі – «Мості без поруччя».

Втеча в божевілля для Михайла Дорунди залишається незреалізованою. Точніше, частково незреалізованою. Улюбленим художником Михайла Дорунди є Гоген – цей божевільний, як усі вважали, втікач у простий і красивий світ, до прекрасних вахіне. Втеча в «зарайдужений світ» нашому героєві не вдалася, і він повертається до Ванди, яку називає своєю таїтянкою.

Під час однієї з розмов із психіатром Михайла Дорунду захоплює ідея, що смерті може протистояти лише любов: «Любов вічна, як і смерть». Новоздобута істина так потрясає героя, що він вирішує, якщо і вмерти, то від любові. Михайло Дорунда повний сил і надій поспішає назустріч своєму коханню – так закінчується перший роман діалогі.

Інґред *contra* Сольвейґ. Жінки Михайла Дорунди

Навіть на рівні фабули роману «Не вір крику нічного птаха» можна знайти алюзії на Ібсенового «Пера Гюнта» (1867). Михайло Дорунда, як і Пер Гюнт, вирушає в мандри, переживає карколомні пригоди, вступає в стосунки з різними жінками, а пізніше повертається додому, потрапляє на похорон односельчанина, зрештою повертається до коханої – жінки, яка чекала на нього все життя.

(Продовження на 8 с.)

ПРОЗА МИХАЙЛА МИХАЙЛЮКА

(Продовження з 7 с.)

Що ж до любовної лінії в творчості Михайла Михайлюка, то вона просто-таки семантично проростає із творів письменника Генріка Ібсена й композитора Едварда Гріга.

Своєрідною семантичною згортокою теми кохання в творчості Михайла Михайлюка виступає новела «Синій смуток фіордів» із першої його збірки, яка пізніше повністю увійде в роман «Не вір крику нічного птаха» і як текст молодого письменника Михайла Дорунди, і як елемент його біографії. Ця новела буде першим твором нашого героя, який він присвятить Ванді. Новелу літературне оточення Михайла Дорунди не зрозуміє.

У новелі «Синій смуток фіордів» тексти двох норвежців існують не на рівні натяку, а прямо: ліричний герой у своєму монолозі звертається до дівчини Інґред, яка грає Гріга, і в цю мить герой бачить у ній Сольвейґ. Між оповідачем та Інґред відбувається ліричний діалог, проинятий ібсенівською естетикою: холодні, «мов фіорди», очі Інґред, вона грає Гріга, її очі сповнюються «синім смутком», між закоханими тане «крижина відчуженості», «крига фіордів розтанула», Сольвейґ і Пер Гюнт, дорога, розлука, мить кохання, «сине щастя», смерть.

Любовна лінія в Ібсеновому «Пері Гюнті», як пам'ятаємо, полягає в тому, що заголовний герой усе своє життя розтрачує на жінок, які символізують собою тілесну сторону кохання, йдеться швидше про тваринну хіть, а не про почуття, а потім, повернувшись до Сольвейґ, яка чекала його все життя, помирає. Об'єктом тілесного сексуального бажання в п'єсі виступає перш за все Інґред. Ібсенова Інґред – це дочка багатого хutorянина, вона цінує фізичну силу, тілесну привабливість Пера, а взамін його прихильності обіцяє матеріальну вигоду. Цілковитою протилежністю Інґред у «Пері Гюнті» є Сольвейґ, яка уособлює духовний аспект кохання – віру, всепрощення, чекання, вірність.

Якщо на любовні стосунки Михайла Дорунди подивитися крізь призму Ібсенового «Пера Гюнта», то відкриється, що всіх жінок наш герой поділяє, умовно кажучи, на Інґред – жінку-об'єкт, жінку-тіло і Сольвейґ – жінку-ідеал. Жінками-об'єктами в діалогі «Немилосердні наші ранки» виступає Женні – красива, «адже на стюардес приймають тільки вродливих», дівчина, яка «завжди квапиться роздягатися», та інші жінки, призначення яких лише в задоволенні тіла. Часто Дорунда навіть не називає їх, це якісь абстрактні «випадкові дами». Ванда на початку роману «Не вір крику нічного птаха» теж є такою жінкою-тілом, про

неї Дорунда говорить собі, що вона ніколи не буде для нього Сольвейґ.

На іншому «полюсі життя» Михайла Дорунди знаходяться жінки-ідеали. Це однокласниця, в яку він закохався ще школярем, дівчинка нагадувала йому Богоматір з бабиних ікон, а для дорослого Михайла цей образ поєднав у собі і святу, і перше кохання, і мадонну Ботічеллі. Як ідеальна жінка сприймається також дивна Інґа, надчутливість якої привела її до спеціалізованої клініки (у першій прозовій збірці Інґа фігурувала під іменем Олівії). Ідеалом для героя діалогії є і напівміфічна Марічка, зустріч з якою в горах нагадує нам першу зустріч Мавки і Лукаша з «Лісової пісні» Лесі Українки, і Дівчина на тому боці вулиці, до якої Михайло ніяк не насмілювався підійти. Дорунду приваблює загадковість цих жінок, він їх сакралізує, для нього вони – втілення ібсенівської Сольвейґ. Але як тільки наш герой намагається доторкнутися до ідеалу, як того першого разу, в розмові з однокласницею, якій носив яблука, «чари розвіюються».

У Ібсена, пригадаймо, Пер і Сольвейґ так і не поєднуються в шлюб. Сольвейґ не можна володіти, до неї можна лише повернутися. Одна справа мріяти про ідеальну жінку й ідеальне кохання, а зовсім інша – зіткнутися з реальністю повсякденності, спільного побуту. Муза не може мити посуд, одягнена у людський одяг Мавка втрачає флер чарівності, перетворюючись на об'єкт насмішок свекрухи і жалісливої байдужості Лукаша. Це подібно до того, як сліпому хлопцеві з новели Михайла Михайлюка «Денні зорі» повертають зір, і він мало не божеволіє від прірви між тією дійсністю, яку уявляв, будучи сліпим, і реальністю, з якою зіткнувся після зцілення.

Наприкінці роману «Не вір крику нічного птаха», як уже мовилося, Михайло Дорунда зустрічає Ванду, яка попри тривалу розлуку все ще продовжує його чекати. Окрилений зустріччю зі своєю Сольвейґ, надією на спасіння через любов, на подолання смерті через продовження роду, на просте життя, яким жив його батько, Михайло Дорунда нарешті набуває буттєвої впевненості, він долає страх небуття, перестає вірити «крику нічного птаха». Так йому, принаймні, здається.

Примітки:

¹ Михайлюк М. Біле-пребіле поле: Новели та оповідання / Михайло Михайлюк. – Бухарест: Критеріон, 1974. – С. 5.

² Михайлюк М. Не вір крику нічного птаха: роман // Михайло Михайлюк. Немилосердні наші ранки: романи. – Бухарест: Вид-во «Мустанг», 2001. – С. 12.

Олександр МАСЛЯНИК

ДЕМІУРГ З МАРАМОРОЩИНИ

Михайло Гафія Трайста. Конокрадська честь, – Львів. Тиса. 2017. – 112 с.

Ви чули це ім'я – Михайло Гафія Трайста? Звісно, що чули, однак не усі. То прошу з'ясувати: саме він прокладає мости єднання між Бухарестом і Києвом. Ми познайомилися в румунській столиці – то була знакова зустріч, що поклатала початок тривалому творчому спілкуванню...

Найперш годиться подати творчу візитку відомого українського письменника з Румунії – його ім'я на слуху як в українського, так і румунського читача, однак з детальним життєписом обізнані одиниці.

Отже, Михайло Гафія Трайста народився 1965 року в мальовничому карпатському селі Верхній Рівній (Рона де Сус) на Мараморощині в Румунії. Закінчив факультети журналістики та філософії університету ім. «Спіру Гарет» та філологічний факультет Бухарестського університету, там же – мастерат «Міжкультурні комунікаційні стратегії», нині є докторантом Культурної школи мов та літератур Бухарестського університету. Письменник, поет, драматург, перекладач, журналіст, головний редактор румуномовного журналу «Mantaua lui Gogol» («Шинеля Гоголя») та редактор популярного в світі журналу українських письменників Румунії «Наш голос», та журналу румунських письменників «Волоська ротонда». А ще – помітна фігура всесвітнього українства, голова товариства українців Румунії ім. Т. Шевченка, заступник голови Союзу Українців Румунії і Бухарестської філії СУРУ. Член Національних спілок письменників Румунії і України, лауреат престижних премій. Живе і працює в Бухаресті. Пише українською та румунською мовами. Автор багатьох книг поезії, прози, театральних і літературознавчих студій.

Вражає перелік його книг (усього 21!), серед них етапними, такими, що визначили літературний універсалізм автора, стали «Симфонія шовкових трав» (поезії, 2001), збірки новел і оповідань «Гуцульська душа» (2008), «Калинові стежки» (2009), «Кладка» (Бухарест, 2010), «Ibovnișe cu ochi de Maramureș» («Коханки з марамороськими очима», 2011), «Чесні жони» (гумористичні оповідання, 2013), «Людина з потойбіччя. Незнайомка у фіалковій сукні» (2013), роман «Коштільський замок» (2013), п'єси «Три женихи для Амалтеї» (2013), літературні студії «Давидові Псалми» у творчості Тараса Шевченка та молдавського митрополита Дософтея» (2015), казки «Степанкова читанка» (2015), повісті «Між коханням і смертю» (2016) та інші.

А ще – плідно збирав у навколишніх селах український фольклор. Перекладацька діяльність – окрема важлива сторінка в творчій біографії Михайла Трайсти. В його

інтерпретаціях румунською мовою з'явилися оповідання Юрія Андруховича, Володимира Даниленка, Галини Тарасюк, Василя Симоненка, Петра Ходановича, Василя Густі та інших. Водночас завдяки Михайлу Трайсті український читач дістав змогу познайомитися з творами таких знакових румунських письменників, як Мірча Кірвасіу, Адріан Сучу, Джеордже Тей, Дан Марта, Аурел Марія Барос, Штефан Доргошан, Штефан Мітрой та ін.

Запис у студії Львівського радіо

Повість «Конокрадська честь», що побачила світ у Львові (видавництво «Тиса») стала 21-м виданням у його творчому бекґраунді і дебютом в Україні: прикметно, що після Ольги Кобилянської Михайло Трайста – єдиний (sic!) україномовний письменник з Румунії, чий твір побачив світ в Україні окремим виданням у львівському видавництві «Тиса». Твори знаних письменників минулого Сильвестра Яричевського (1871-1918), Дениса Онищука (1901-1975), Степана Ткачука (1935-2005), Івана Негрюка (1954-1998) і сучасних Михайла Михайлюка, Івана Ковача, Корнелія Ірода, Миколи Корсюка знайомі українському читачеві тільки з антологій та окремих публікацій в журналах.

Цей надзвичайно талановитий і колоритний письменник належить до третьої хвилі української літератури в Румунії і робить неоціненну справу, популяризуючи нашу культуру. Саме завдяки Михайлові Трайсті у літературній співпраці між Україною та Румунією з'явився новий міжнародний прорив.

В яких європейських літературних координатах перебуває нині українське красне письменство Румунії? Хто ж творив славу нашої національної за духом і формою художньої прози й поезії в сусідній державі?

(Продовження на 10 с.)

ДЕМІУРГ З МАРАМОРОЩИНИ

(Продовження з 9 с.)

Відповіді на ці запитання й дадуть код до розуміння феномену Михайла Гафії Трайсти.

Голосно і впевнено заявили про себе письменники першої хвилі – Гаврило Клемпуш, Орест Масикевич, Денис Онишук, Валерій Кордун, Микола Коцар, Оксана Мельничук, Євген Сав'юк, Іван Федько, Юрій Ракоча та інші, які заклали міцну основу під фундамент української літератури в Румунії.

Плідно й натхненно працювали на риштовання материнської культури письменники другої хвилі, яка стала найбільш потужною й продуктивною: вони своїми поетичними й прозовими творами піднесли українську літературу в Румунії на вищий щабель, назавше пов'язали її з великою літературою України і усього світу. І це зробили Іван Ребошапка, Магдалина Ласло Куцюк, Степан Ткачук, Михайло Михайлюк, Корнелій Ірод, Микола Корсюк, Корнелій Регуш, Юрій Лукан, Михайло Небиляк, Іван Ковач, Павло Романюк, Іван Негрюк, Іван Шмуляк, Віргілій Ріцько, Теофіл Ребошапка, Кирило Куцюк-Кочинський, Іван Непогода, Василь Цаповець, Михайло Волощук, Павло Шовкалюк, Іван Арделян та інші.

Третя хвиля українських письменників дещо скромніша, тут літературними маркерами стали імена Миколи Корнищана, Михайла Гафії Трайсти, Анни Трайсти Рушть, Марти Боти, Марії Чубіки, Марії Опрішан та Ірини Мойсей.

Прикметно, що на початку нового століття в Румунії писало українською мовою 32 письменників, з яких 22 були членами Спілки письменників Румунії і 14 – НСПУ. Маємо неспростовне підтвердження того, що українська література Румунії нині посідає провідні позиції в тамтешньому суспільстві.

Михайло Трайста вже давно має репутацію талановитого оповідача. Його твори позначені найперш драматизмом життєвих ситуацій, сучасних чи минулих, тонким гумором та дошкульною іронією, він любить своїх героїв – простих сільських людей, чесних і добрих газдів.

Творчість Трайсти подала з доброго знання мисливщини, з архівних пошуків, з пильного прочитання буденного життя верховинців Мараморощини, з давніх літописів, історичних досліджень та усної міфології – добірні сув'язь класики, сучасності й епіки у космологічному просторі між українською піснею-коломийкою і румунською дойною. А відтак усе це сублімувалося у вигадливий сюжет, де читача найперше приваблює неймовірні історії головних героїв, проміром, конокрада Івана Кочерги з повісті «Конокрадська честь» чи сільського парубка Гриця Бережняка з «Між коханням і смертю»...

Усі без винятку твори Трайсти мають сталу конструкцію, усе тут вибудовано за усіма законами архітекtonіки й канонами жанру (у модернових авторів це не вітається), однак новаторськи сучасно, хоча йдеться про минувшину. Трайста – видатний прозаїк, тонкий психолог, я б сказав, психоаналітик. Він добре знає глибинні глибини людської душі. Власне там, у прихованих її закопелках, вишпортує він мінливі окрушини, з яких потім творить цілісне, позначене екзистенційними смислами панно. І усе це щедро приправлено добірною мовою з відчутним карпатським колоритом, де органічно сусідять, підсилюючи авторську лексику, румунізми та мадяризи, лемківський та гуцульський діалекти. Трайста – сумлінний краєзнавець, неустанно збирає співанки, казки та легенди й вкраплює їх у художні інвективи.

У центрі багатопланового сюжету – історії начебто пересічних селян, які вийшли переможцями з найскладніших випробувань, непереборних обставин і життєвих колізій, у протистоянні сільської патріархальності та міської урбаністики, однак з високим духом й незламною крицяною волею. З кожною прочитаною сторінкою загострюється відчуття, що це письмо не просто добротного прозаїка, а неймовірно талановитого художника слова. Усе начебто за усіма ознаками жанру, все просто й зрозуміло, бо ж – класика! – однак Трайста володіє рідкісним умінням вийти за межі канонічних форм і своїм неповторним творчим почерком подарував нам закроєний за лекалами традиціоналізму новаторський високохудожній літературний шедевр.

Твори заселено доброю сотнею колоритних героїв зі своїм окремим і не завжди осяяним добром світом, однак попервах ми зичливо сприймаємо усіх персонажів, щоб вже потім розділити їх на два ворожі одне до одного табори – багатія Йончі Лупула і його дружини Руксандри, яка у дівочтві мріяла про заміжжя з наймитом Степаном Гайдамашином, їх служниці Мелінди, конокрадів Івана Кочерги та Хараламбія, жиди Рувима з корчми «Золота підкова», Івони – нареченої Івана Кочерги, яку рідний дядько Аркадій Юркуц хотів насильно видати за кульгавого Ілька Гулика.

Читач самохіть поринає у бурхливий вир людських пристрастей і переживань, лжі й правди, підступності й жертвності. Автор після заколисливих розлогих описів життя селян з марамороського краю початку ХХ століття вибухово, мов у трилері, «ламає» сюжет: Йончі Лупул двічі стріляє у конокрада Хараламбія, а далі... Далі варто взяти до рук повість «Конокрадська честь» книжку й поринути у захоплююче читиво.

У повісті зібрано карпатський мікро-Вавилон: тут вільно й розкуто діють італієць Пауло Сеніні, молодий циган Раду Джамбашул, гуцули Олекса та Дмитро Борянюки, жид Рувим і його дружина Лея, маляр Йошка

Чілогеді, румуни Ліке Злетару, молдаванин Хараламбій, і, звісно, русини-українці, – усі вони толерують одне одного, з повагою сприймають інші національні традиції, мову й культуру сусідів. Події розгортаються у селах і містах, географія доволі обширна: Сигот, Хуст, Рахів, Чернівці, Ужгород, Коштіль, Трибушани, Вишавська Поляна, Бистрий, Великий Бичків – їх мальовничі овиди стають барвистим тлом для панорамного поліфонічного художнього полотна.

Три іпостасі автора – філолог, журналіст і письменник – не поборюють, а підсилюють одне одного: перший не дає «вистрибувати» на мінливі плаї постмодернізму, другий досвідченим оком газетяра вихоплює з юрби характерні постаті, а вже третій з того всього у горнилі власного світобачення «виплавляє» яскраві персонажі, відчеканює психологічно виврені образи, творить ту високу літературу, яка робить честь усій нації. «...в тіні мудрости – як у тіні срібла, та користь пізнання у тому, що мудрість життя зберігає тому, хто має її» (Еклезіаст 7:12).

Творчий універсал Трайста продовжує глибоке вивчення суспільства, яке розпочали Гюстав Флобер, Томас Гарді, Гі де Мопассан, Проспер Меріме, Еміль Золя, Стендаль. Глибокосюжетний твір українця з Румунії – симбіоз традицій світового й українського художнього класицизму та реалізму, сповідування творчих принципів Івана Франка, Панаса Мирного, Василя Стефаника, Антона Чехова, Федора Достоєвського, Івана Чендея, Романа Іваничука, Євгена Гуцала, Володимира Дрозда...

Осібнo варто мовити про мову, лексичні й семантичні особливості стилю автора. З одного боку – дотримано усі канони літературного мовлення, з іншого – маємо доброту вмонтоване лексичне багатство говірок, легенд і міфів Мараморощини й усього карпатського регіону. Сам автор зізнається, що щиро захоплюється творами Петра Сороки, а особливо мовною палітрою його творів, однак не тяжіє до ліризму, я б сказав, що його письмо дуже раціональне, він ніколи не відступить від сюжетної лінії заради красивих слів, чим іноді часом грішили класики минулого й сучасності. Два нижченаведені тексти донесуть до вас духмяні пахощі й свіжість трайстиного мовлення: «За вікнами яскравим килимом стелилася по землі молода весняна травичка, а в саду на яблунях, що стояли над самим зеленим килимом, ось-ось мали розпукнутися тугі набряклі бруньки. Наближалася пора цвітіння, і земля й повітря дихали ніжним теплом». «На передодень Святого Івана Хрестителя в хаті Аркадія Юркуца було чисто прибрано, на плиті варилися голубці. Івона з Марією Юркуцовою ще зранку спекли в печі великі рум'яні калачі, а Аркадій зніс з горища дві літрові пляшки прозорої, як сльоза, слив'янки».

Ось знакові відгуки про творчість Михайла Трайсти знаних в Україні письменників, що їх вдалося «виловити» у павутинні нети й з власного архіву.

Володимир Даниленко, прозаїк, літературознавець, голова Київського осередку Спілки письменників України: «Його письмо – це синтез української класичної та сучасної української прози. У письменника жорстка, чоловіча манера письма. Він вміло вибудовує драматичний конфлікт і використовує діалектний колорит Мараморощини. За глибиною, внутрішньою напругою, гумором, пластикою, епічним мисленням це один з найкращих сучасних українських прозаїків».

Ігор Фарина, поет, літературознавець: «Хто ж він, Михайло Гафія Трайста? Знаку його як традиціоналіста. Звичне описання дій персонажів. Мінімалізм модернових прийомів. І ще якась невимовна туга за сільською патріархальністю людини, яка багато років живе у великому місті, волею обставин обравши таку свою долю. Усе це укупі створює вибуховий ефект, оскільки якого застрягають у свідомості. Рентгенівський знімок дає можливість побачити й найглибше поранення. Кривавить. Але не хочеться кликати на поміч досвідченого хірурга».

Галина Тарасюк, поетеса, прозаїк, критик, перекладач: «... я, чесно кажучи, дуже вдячна долі, що звела мене з цим талановитим неймовірно письменником, сердечною щирою людиною, багатогранною особистістю і взагалі – фаніним колоритним представником тих автохтонних українців, які жили на теренах Румунії ще з часів Трипільської культури... Михайло Гафія Траста – з молодшого покоління подвижників українського СЛОВА. «Конокрадська честь» – потрясаюча сага про життя українців Румунії. В особі цього істинного карпатського легіня зійшлися обдарований письменник, журналіст, видавець і громадський діяч».

Услід за Олегом Ольжичем Михайло Трайста сміливо може твердити: «Я – камінь з Божої пращі».

На берегах Дунаю й Тиси, на Сучавщині й Мараморощині, у Банаті й Добруджі, Бухаресті й Клужі маємо невичерпний духовний ресурс позаматерикового українства, назавше з'єднаний з нами єдиною кровною пуповиною, що неустанно й послідовно примножує славу Великої України. Надійно увібравши в свої генетичні коди хліборобську й вівчарську працьовитість, козацьку відвагу й опришківське волелюбство, наші єдинокровні брати-українці з Румунії – автохтони й діаспора – свідчать світові про невмирущу багатівкову історичну тяглість й неперервність українського роду, вірність традиціям й прадідівській вірі.

Михайло Трайста любить повторювати слова свого літературного побратима Миколи Корнищана: «Не той українець, в кого предки були українцями, а той – чий нащадки виростуть українцями!». Донька Михайла Трайсти – Лариса Михаєла Трайсти – пише українською, видала збірку легенд Мараморощини «З дідушевої скрині». Якими виростуть нащадки задунайських українців? – це запитання, звісно, далеко не риторичне, однак Трайста, цей Деміург з Мараморощини, знає на нього відповідь.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНСЬКІ ВІДПОВІДНИКИ «КЛЮЧІВ» ВЕРБАЛЬНОГО ГЕНІЯ ДО 50-Ї РОКОВИНИ СМЕРТІ ТУДОРА АРГЕЗІ (23.V.1880- 14.VII.1967)

(Продовження з № 280)

Виняткова арґезівська метафорична виразність конкретної пластичності, як правило, важко «поступається» тому ж Михайлові Ткачеві. У перекладі «сирих», «колоритних», безпосередніх і «пікантних» образів вірша «Оспівування» (рум. «Cântare») він ніби «встидається» арґезівської «голизни»/«наготи», злегка «прикриваючи» її: перекладне Ткачеве

Сорочку розстебнувши, запалюєш зіниці:

Звідкіль вгамуєш спрагу – з грудей чи із криниці
– це хоча достовірний переклад, з парною римою, тільки без арґезівського спокусливого «видовища»:

*Ți-ai desfăcut cămașa și-ntrebi cu sâni-n mână
De vreau s-astâmpăr setea din ei sau din fântână*
(Розстебнувши сорочку, питаєш з персами в руці,
Чи хочу вгамувати спрагу з них чи із криниці).

Досконалу йому значеннєвість біблійної лексематики Арґезі інколи передає світськими «колоритними», ніяк не тривіальними, а поважними, сугеруючими словами та виразами, що зовсім не шокують непристойністю і не мають неповаги до сакрального, а тільки надають помітної художньої краси, як у вірші «Наг» («Благодать»), в якому йде мова про те, що, спустившись, ніби, під час весняного пробудження природи до коренеплоду картопляних бульб, Всевишній «запліднює» їх:

.....
*Au rămas ca mâțele,
Umflându-li-se țâțele.
Auzi?
Cartofii sânt lehuzi,
Ascultă, harul a trecut prin ei
Virginal, candid și holtei,
Dumnezeiește.
Cel de Sus și din veac binevoiește
Să-și scoboare sfintele scule
Până la tubercule.*

Українському перекладові Михайла Ткача характерна та ж його «стриманість» у передачі арґезівської «колоритності»:

*Картопля жде (...)
Діждалася сподіваної миті,*

*Коли соски бентегою наліті, –
І вже лежить, як породілля в ліжку,
Подібна на важку сіреньку кішку.
Ти чуєш? О невинна чистота!
Вночі її відвідала свята
Весняна благодать. Мов дух господній
В красі своїй високій благородній
Зійшов до суті коренеплоду,
Збудивши призимовану природу.*

У Ткачевій версії, як видно з перекладу, до коренеплоду картопель спустилася «весняна благодать», а не Всевишній, поданий у перекладі тільки як термін порівняння, а не як виконувач божественної дії. Перекладач вжив цей підхід, можливо, тому, щоб уникнути арґезівську «пікантність», яка, зрештою, ні не заперечує біблійне вчення про те, що на святій землі – все від Бога, отож і врожайність. А підхід Тудора Арґезі – це геніальна його художня експресивність. Вищесказане підтверджується точнішим, сподіваємось, перекладом:

(Картоплі) *Поставали як кицьки, –
Їм понадувались цицьки.
Чи відомо тобі?
Картоплі – поліжниця,
Сухай же, благодать пройшла крізь них
Молодикувато, непорочно і невинно,
Божественно.
Всевишній споконвіку зволяє,
До коренеплоду
Свої струменти спускає.*

Чимало коментаріїв можна б навести про способи передачі українською мовою зовсім своєрідного художнього стилю Тудора Арґезі. Попри раніше виявлене використання метафор (пейзажних, портретизуючих, пластичних і ін.), що спроможні, як відзначав Джордже Калінеску, «зразу відкрити десять воріт», у вірші «заважують або один міліграм, або дорівнюють вазі перевернутої із своєї основи гори». Українським перекладачам вдається виявити «приховані» метафорами суттєві внутрішні аспекти речей та явищ, як це видно з перекладів Софією Майданською віршів «Дойна» («Doină») або «Чорний павук» («Păianjenul negru»), Михайлом Ткачем «Псалому» («Який самітний я, о боже мій»; «Psalm» («Tare sât singur, Doamne»),

Тамарою Севернюк вірша «Пес душі» («Câinele sufletului»).

«Ключами склепіння» («chei de boltă») називав видатний літературознавець Єуджен Ловінеску арґезівський еліпс (в рум. літ-стві – паратаксіс), який у поетових віршах, наче камінь склепінної середини, тримає нерухомими обабічні камені опуклої стелі. Фундаментальну ознаку поезії Тудора Арґезі становить стилістична «густота» чи «економність» вираження, завдяки чому його стиль є «стрімким», «нерівним», з перервами в тональності речень, а вірші стають, за поетовим же виразом, «роззутими»/«босими». Він використовує цю стилістичну фігуру, яка сприяє лаконічному з'єднуванню речень, що і посилює експресивні валентності. Поетовий еліпс загально поширений у збірці «Квіти плісняви» («Flori de musigai»). Арґезівський еліпс буває словесним (опущення слова чи словосполучення) або мисленнєвим, як це видно з вірша «Квіти плісняви», що дав назву одноіменній збірці з 1931 р. У перекладі Софії Майданської, як виражався сам Арґезі, «загнузданого мовлення» («vorbire înfrânată») цього вірша головним імпульсом перекладачки було намагання відтворити стиль оригіналу, завдяки чому вона докладає великих зусиль, із потреби відповідної рими додає один вираз («як рана»), опускає поетовий еліпс («De ară») й замінює його означенням («до безтями»), з'мякшує лаконізм оригіналу, і все ж таки її українська версія звучить по-арґезівському:

<i>Sânt stihuri fără an, Stihuri de groapă,</i>	<i>Це вірші без року, як рана, Це вірші-ями, [можливо б – похоронні]</i>
<i>De sete de ară Și de foame de fum,</i>	<i>Спрагли до безтями, Голодні і злиденні [невідповідний переклад метафори-еліпсу «de fum» = пожадливі диму]</i>
<i>Stihurile de-acum.</i>	<i>Сьогодні. [= з потреб рими, а підходило б теперішні]</i>

З метою наслідування арґезівського стилю, сповненого еліпсу, в перекладі поезії «Вечеря» («Cina») Дмитро Павличко зберігає перехресну риму (гнилувато – лопата), завдяки якій назву приготовленого невибагливого для в'язнів варива «fiertură» замінює зовсім невідповідним визначенням:

<i>Fiertura e gata. E seară. E ploaie. O lingură grea, cât lopata, Dă ciorba din două hârdaie.</i>	<i>Смердить їда гнилувата. Доц. Вечірня пора. Ложка важка, мов лопата, Розливає чорбу з цєбра.</i>
--	--

Оригінальність поетичного стилю Тудора Арґезі стає прозористою і завдяки інтуїції перекладачів збагнути поетове моментальне мислення, корельоване з «тканиною» поетичних текстів, складених з віршів різних розмірів, зв'язаних різними римами, які у великій мірі наявні у здійснених перекладах, як, наприклад, у вірші «Оспівування» («Cântare») із збірки «Добірні слова» («Cuvinte potrivite»), в якому парні рими вповні тотожні:

*M-am apărat zadarnic și mă strecur din IUPTĂ
În umbra lunii albe, cu lancea naltă rUPTĂ
Дарма я захищався, виходжу мовчки з БОЮ,
Іду з уламком списа при місяці з тоБОУ.*

Підгрупуцієї категорії рими, присуті, найчисленніших у творчості Арґезі, становлять рими, в яких початковий їх звук різний, як у перекладі тим же Михайлом Ткачем вірша «Попіл мрій» («Cenușa visărilor noastre»):

<i>Cenușa visărilor noaSTRE Se cerne grămezi peste nOI, Precum se coboară pe glaSTRE, Atinse, petalele-albaSTRE</i>	<i>Громадячи купи погОЛІ, Спадає на нас попіл мРІЙ, Немов осідаючи доОЛІ, Вазони, чутливі на бОЛІ, De-o găză căzută de sus printre fOI.</i>
---	---

Справжнє поетичне «змагання» Михайла Ткача з Тудором Арґезі наявне у перекладі поезії «Начерк олівцем» («Creion»). Obrajii tăi mi-s dragi), в якому, хоча метрику оригіналу (6/7-складову) передано 8/9-складовою, українська версія «звучить» вповні по-арґезівському. У ній, як і в оригіналі, збережені (крім останньої строфи) точні рими БГ, що підсилюють тональність поезії, вдало подані образні картини, в передачі деталей яких поетична фантазія перекладача своїми «злетами» ефектно подає арґезівську ніжність:

<i>Obrajii tăi mi-s dragi Cu ochii lor ca lacul, În care se-oglindesc Azurul și copacul.</i>	<i>Мене твої образ полонить Двома озерцями-очима, В яких відбилась неба синь І велич дерева значима.</i>
--	--

В українських перекладах віршів Арґезі рими, взагалі, передані відповідно. Крім них, наявні також й асонанси (яких зовсім не позбавлені ні оригінали), а то і небажані недоробки чи «промахи».

Окреме питання перекладання поезії Тудора Арґезі становить її «густота» поетичних «тканин», але про це, що вимагає копітного заглиблення у деталі мовлення Арґезі-«вербального генія», можливо, іншим разом.

Іван КІДЕЩУК

МОЛИТВИ І ПСАЛМИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА: ПСАЛОМ 12: «ЧИ ТИ МЕНЕ, БОЖЕ МИЛИЙ» – БЛАГАЛЬНИЙ ЗА РЯТУНКОМ БОЖИМ

9. «У Господа спасіння;
на Твій народ – Твоє
благословення».
(Псалом 3)

*Чи ти мене, Боже милий,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаєш?
Доки буду мучить душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись! Спаси мене,
Спаси мою душу,
Да не скаже лютий ворог:
«Я його подужав»
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
Од лютої муки,
Спаси мене – помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.*

Трагічне життя-буття єврейського народу відоме ще із Святого Письма, тому людство сприймало його як архетип святого народу зі святої землі, обраного навіки Господом Богом на зразок усім народам. Такою ж моделлю завжди були і «Давидові Псалми» славного царя і співця Ізраїлю, одного із основоположників родоводу Ісуса Христа. Ото ж Псалми, як і Святе Письмо, вважались духовною і моральною опорою протягом тисяч років, від початку людства до нині, тому що тільки словом проявляється Бог, зі Слова народився Ісус Христос, Спаситель наш, відкриваючи народам Новий Завіт та християнську традицію в розумінні Бога – єдиного Сотворителя, Творця неба й землі, Вседержителя нашого.

Переспіви псалмів українською мовою Тарасом Шевченком утверджують святість цього письма і одночасно, як підкреслював П. Куліш, святість української мови, здатної оспівувати святі ідеали людства. Недаремно «Давидові псалми» звали малою Біблією, у якій висвітлюються усі таїнства душі та уму, найбільшим світлом Правди Божої, світлом, про яке Йоан Златоуст (Хрисостом) залишив нам незабутнє твердження: «Скоріше зупиниться тепло сонця, ніж би зупинилось читання „Псалтиря“», бо псалми можна назвати

справжніми молитвами прославлення Бога, молитвами покаяння, благальними молитвами людини в постійних пошуках духовної опори прямого діалогу із Всевишнім.

Псалом 12 як Давида, так і Шевченка, – це псалом особистого благання про негайний порятунок в екстремальних ситуаціях життя, які бувають різними: 4. «Зглянься і вислухай мене, о Господи, мій Боже!» у якому Давид з блаженністю і безмежною любов'ю благає Господа про порятунок, милість, якої і Шевченко просить «Спаси мене, / Спаси мою душу» (Шевченко), як результат найбільшої благодаті Господньої. Походження цього псалма пов'язане із найскрутнішим життєвим моментом для Давида в боротьбі зі своїм сином Авесаломом, який хотів вбити свого батька, царя Ізраїлю, через те, що прогнав непокірного назавжди із свого царства за братовбивство Амнона. Очорнений болем Давид пише даний псалом після Псалму 7-го, в якому уповає на Божий негайний рятунок: 2. «Господи, Боже мій, до тебе прибігаю; спаси мене від усіх гнобителів моїх і рятуй мене». Розгублений цар Ізраїлю перед сильним військом ворожого сина на полі бою, знаходить Божий захист у пораді свого друга, правого Гусі – сина Ємені (тобто правих!), що заздальгідь розпізнає атаку Авесалома, і Давиду вистачає часу утекти та приготувати нове військо до вирішальної битви з непокірним претендентом на трон Ізраїлю. Псалом 7 доказує, що у своїм благанні Давид накликає Суд Божий над собою, коли винуватий у чомусь перед Господом: 7. «Встань, Господи, у твоєму гніві, підведися в обуренні проти моїх супостатів і пробудися задля мене на суді, що сам еси призначив /.../ 9. Господь судить народи; суди мене, о Господи, по моїй правді і за невинністю моєю, що в мені». Господь, певне, вислухав благальника, за свідченням того ж псалма, бо той, хто «16. Викопає яму, він її вирив, і впав у рів, що сам же вирив. 17. Злоба його нехай упаде на голову йому ж самому і його насильство нехай зійде йому на тім'я». Божий вирок – категоричний, без вагань.

Бог завжди любить праведних і допомагає їм, а краса і значимість 12-го Псалму полягає саме у цій наполегливості благальника, Давида-праведника, у діалозі з Господом, що забуває тільки тих, хто зневажає Закони Господні, але до них не належить вірний Йому і настирливий цар Ізраїлю: «2. Доки, о Господи, зовсім будеш мене забувати? Доки ховатимеш лице Твоє від мене? 3. Доки журбою буду терзати мою душу, тужити щодня серцем? 4. Доки мій ворог буде зноситись надо мною? Зглянься і вислухай мене, о Господи, мій Боже!» Це звертання не вважається докорою пророка Давида, а прославленням Всемогутнього Бога, і теж не можна

назвати мовчання Господа безтурботністю про долю Давида та єврейського народу, а випробовування раба свого, як запримичує Хрисостом: «Навіть і відхилення лиця належить до великої турботливості, бо Господь це робить, щоб якнайбільше зблизити нас (до Його)...» (власний переклад за: Cuv. Eftimie Zigabenu, Sf. Nicodim Aghioritul «Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți», vol 1, 1979, Galați, p.167 – транслітерація за грецьким виданням, Iași, Institutul Albinei, 1850).

Зрозуміло, що Господь ніколи не «зносить» зло непокаранням винуватців, чому й Тарас Шевченко використовує якраз оцю рятівну суть істини Господньої 12-го Псалма про перемогу добра над злом за значеннєву вершину його творчості і його духовно-етичних переконань, що зливаються з тисячолітньою течією народної мудрості, запозиченої у прадавні часи теж із Святого Письма. Дані категорії Добра і Зла у Шевченка стають лейтмотивом всієї творчості поета-мученика, який уважав свою нещасну долю невід'ємною частиною долі свого народу, що жив і, на жаль, ще й зараз живе пригнобленим тяжкою несправедливістю мачухи-історії. Тому геніальний поет-романтик спрямовує фокус болю з особистого благання покірного царя Давида в колективне ламенто свого замученого народу, яке представляє Богу разом зі своїми чистими помислами-думами, скупаними народними слізьми скорботи, печалі та нестерпних мук, які терплять його-таки браття християни. Найболючішою вважається не так соціальна нерівність та несправедливість гнобителів, як їх кепкування над невинним народом та морально-духовний біль, якого тільки Господь може заспокоїти та загоїти спасінням: «Доки буду мучить душу/ І серцем боліти?! Доки буде ворог лютий/ На мене дивитись/ І сміятись! Спаси мене /Спаси мою душу/ Да не скаже хитрий ворог:/ «Я його подужав». Здається, перед нами розвивається справжня драма праведника-Давида, що благає в Бога просвітлення совісті, уму та тверезості, щоб не переміг його ворог і не вихвалявся: 5. «Просвіти мої очі, щоб не заснути смертю, щоб не сказав мій ворог: Я його подужав!» – немов би втрата праведника перед хвалькуватим ворогом (Авесаломом або Дияволом-злбником) оправдовувала б і приписану йому гріховність та несподівану поразку і смерть на полі бою та триумфального кепкування ворожого сина. Не те саме у Шевченка, який узагальнює злочинства негативних актантів – «всі злії» люди і їхні «руки вражі», злі – простим словосполученням «хитрий ворог»/соціальний гнобитель, що спричиняє поету та народові «люті муки», від яких єдиним порятунком є тільки спасіння Господнє: «Спаси мене/ Од лютої муки./ Спаси мене, – /.../» – це те, що визначає щасливість духовного статусу людини і одночасно звільнення від мук і насильства як поета-псалмоспівця, так і потерпілого народу.

Кінець переспіву 12-го псалма несподівано розмежовується з оригіналом семантично та символічно і

навіть формально лексикою, в якій відсутні ключові слова «радіти», «ласка», «серце» і «добро», присутні у 6-ім стиху Давида, якими псалмоспівець визначає своє безмеже боголюбство, стійкість і покірність перед Господом-Благодателем, що обдарував його духови-дінням і силою непохитності перед ворогом/Дияволом: «6. щоб мої вороги не раділи, коли я захитаюсь. Я ж бо надіявся на Твою ласку. Нехай радіє моє серце Твоїм спасінням!» Твердження про надзвичайні риси пророка і батька Ізраїлю подає той же Хрисостом: Давид «... біжить до єдиної ласки Божої, поставивши її на переднє місце до молитви, і впевнений, що його надія на «ласку» Господню не буде марною, і відчуває у серці своїм благодійну радість вирішальної перемоги над злобою сина та щасливість спасіння, яким нагородить його Всевишній: «Нехай радіє моє серце Твоїм спасінням!» (Там же, Psaltirea în tâlcuirile Sfinților Părinți», vol 1), за духовні досягнення та за звільнення Ізраїлю з-під тиранії ворога-сина Давид обіцяє прославляти і веселити Господа псалмоспівами.

У переспіві Псалма 12 запримичуємо з самого початку формальну різницю перебудови оригінальних структур в дистихи із 6-8-и складами, з ритмом трохея, специфічного народному стилю, із цезурою між ними. Стих після цезури, шестискладовий, навантажений благальними і настирливими дієсловами, з боголюбним звертанням «Боже милий», щоб слідували дієслівні структури-символи, навантажені благальною і душевно-болісною риторикою – «забуваєш?», «покидаєш?», «(серцем) боліти?», «дивитись/ І сміятись!», «спаси (мою душу)», «упаду», «спаси... од муки», «воспою», що свідчать про небесне натхнення Шевченка і незбагненну красу української мови, якою вперше бринів Божий псалмоспів в народі формою істинного і теплового діалогу з Отцем Небесним.

Відносно ідейних та символічних навантажень у Шевченка переважають завжди колективні благання над особистими, як констатуємо в кінці псалма, де антиномія між убогими і сильними, що кепкують над першими, виражає біль автора, що благає національним плачем рятунку і спасіння: «Спаси мене/ Од лютої муки,/ Спаси мене – помолюся/ І воспою знову/ Твої блага чистим серцем/ Псалмом тихим новим». Спасіння національного поета означало б спасіння його земляків, як доказує «Заповіт», написаний тяжкохворим під саме Різдво (25 грудня 1845), зараз таки після переспіву Давидових псалмів: «І мене в сем'ї великій, /В сем'ї вольній новій, / Не забудьте пом'янути/ Незлим, тихим словом», що свідчить про нерозривну долю між поетом і народом: поет прославлятиме Господа «Псалмом тихим, новим», а народ хоч «пом'яне», як кожного грішника, посмертно «Незлим, тихим словом» за мольби перед Богом, во ім'я волі, справедливості та спасіння, во ім'я незгасної любові до Господа і Його Сина Ісуса Христа – Спасителя, во ім'я любові до ближнього.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

VIII-Й ВИПУСК МІЖНАРОДНОГО СИМПОЗИУМУ «РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ»

26-28 жовтня 2017 р. у місті Тишнад Сатумарського повіту пройшов VIII-й випуск Міжнародного симпозиуму «Румунсько-українські відносини: історія і сучасність», організований головою Сатумарської повітової організації, доктором історичних наук Іриною-Любою Горват, за фінансовим сприянням Союзу українців Румунії, у партнерстві з Сатумарським повітовим музеєм, Ужгородським національним університетом, Арадським західним університетом «Васіле Голдіш», Чернівецьким благодійним фондом «Суспільні ресурси та ініціативи» та Чернівецьким національним університетом ім. Юрія Федьковича.

Цьогорічний симпозиум об'єднав близько 50 українських науковців – професорів, дослідників, викладачів різних румунських наукових і навчальних закладів та професорів і кандидатів різних наук Чернівецького та Ужгородського університетів й інших закладів.

Під час відкриття конференції з вітальним словом виступили:

Депутат Микола-Мирослав Петрецький, голова СУРу:

«Хочу привітати вас на цій важливій події, як для українців Румунії, так і для наших держав – України та Румунії. Як добре вам відомо, Союз українців Румунії почав приділяти чимраз більшу увагу українсько-румунським відносинам, тому що українці Румунії та румуни України є саме тим мостом, який має зв'язувати наші держави і зміцнювати наші стосунки, і ми хочемо вірити, що нам це вдається завдяки таким подіям, у яких беруть участь багато відомих науковців, і що зв'язки між нашими державами зміцнюються з року в рік, незважаючи на різні дрібні перепони та непорозуміння.

Хочу поздоровити головних організаторів цієї події – комітет Сатумарської повітової організації СУРу, на чолі з її головою доктором історичних

наук, генеральним секретарем СУРу Іриною-Любою Горват, а також і партнерів – представників українських та румунських університетів, які підтримали цю подію, і без яких вона не могла б відбутися. Таким чином, можемо побачити, що всі ці структури докладають зусиль, щоб румунсько-українські відносини, якими ми гордимось багато століть (а цього року святкуємо 25 років дипломатичних зв'язків між Україною та Румунією), продовжувались і надалі.

На кінець хочу зауважити, що СУР буде підтримувати події, які зміцнюють зв'язки між Україною та Румунією і буде захищати права національних меншин наших держав.

Дякую вам за присутність, за ваш труд, і сподіваюсь, що всі теми, які будуть обговорені, стануть на користь Україні та Румунії».

Мер міста Тишнад Чобо Франчіск Грієб:

«Для нашого міста є великою честю, що VIII-й випуск Міжнародного симпозиуму «Румунсько-українські відносини: історія і сучасність» відбувається в нас уже втретє. Для нас ця подія є головною з багатьох точок зору: по-перше, тому, що вона приводить до нас видатних діячів наук Румунії та України. А по-друге, це дозволяє, щоб наш туристичний та економічний потенціал став відомим за межами Румунії.

Співробітництво між Україною та Румунією є чітко окресленим, наше місто є відкритим для зміцнення економічних та культурних відносин, і, безумовно, через численну присутність видатних науковців, воно робить вагомий крок у цьому напрямку.

Принаймі дві теми є головними для міста Тишнад, а саме: співпраця в галузі туризму та Транс-кордонна програма Україна-Румунія-Словаччина-Угорщина, тому що ми хочемо подавати певні проекти, і, безумовно, для цього потребуємо українських партнерів.

Накінець дякую Союзу українців Румунії та Повітовому музею, що із стількох мальовничих місць повіту Сату Маре вибрали саме наше місто, і запевняємо вас, що скільки разів будете уважати за потрібне проводити такі події у Тишнаді, ми зустрінемо вас з радістю і теплотою».

Генеральний директор Повітового музею Сату Маре Феліціан Поп:

«Такий симпозиум, що дійшов до VIII-го випуску, доводить певний рівень серйозності його організаторів, і, безумовно, така подія має не лише часовий вимір, а й сенсовий, бо на ній будуть обговорюватись надзвичайно серйозні теми, в чому нас може переконати програма заходу.

Багато з тем пов'язані з нашим, безумовно, спільним минулим. Хоча під час тоталітарного режиму нас називали братами, але між нами стояв колючий дріт, бо тогочасним

політикам здавалось, що братерство між народами це – ізоляція. Румунський та український народи є народами європейського спрямування, а минуле доводить це, бо в містах сьогоденного Закрпаття в минулому існував європейський дух, а з точки зору віросповідання, до середини XIX-го століття, грекокатолицькі церкви нашого краю належали до Мукачевської Єпархії.

Головним є те, щоб всі доповіді стали аргументами для найліпшого сприйняття і розуміння людьми один одного, бо завданням наукових досліджень є руйнувати стереотипи, які ізолюють нас одних від інших, якщо політики допускають помилки як в Румунії, так і в Україні, то роль науковців та людей, які займаються культурою, є виправляти ці помилки.

Кілька років тому в Румунії існував стереотип, що Україна це небезпечна територія, яку треба обминати, саме тому треба таких людей, як Люба Горват, яка, організуючи такі події, руйнує стереотипи і змінює ставлення румунів до України.

Треба признати, що румунсько-українські відносини є тільки початковими. Ми є сусідніми державами, але наступного року сповнюється сто років, відколи нас ізолювали одних від інших, тому я хочу подякувати представникам Союзу

українців Румунії і всім гостям, які подолали певні труднощі, щоб приїхати на цей симпозиум, на якому обговорення найбільш важливих питань стане на користь Україні та Румунії, бо Україна є одним з наших найнадійніших сусідів, партнерів і друзів, а цей симпозиум докладе ще одну цеглину до зміцнення нашої дружби, бо на ній присутні люди, які будують, а не руйнують».

Декан факультету історії та міжнародних відносин Ужгородського національного університету Іван Вовканич:

«В першу чергу хочу подякувати організаторам цього симпозиуму, а зокрема Союзу українців Румунії за те, що запролисили нас на цю подію в якості партнерів.

Хочу підтвердити слова, які вже звучали тут, що пані Люба Горват докладає велике зусилля для розвитку українсько-румунських відносин.

Звичайно, що є проблеми у розумінні і трактуванні певних подій і рішень, які приймаються, зокрема нещодавнього прийняття закону про освіту.

Дорогі друзі! Я щиро запевняю вас, – звичайно дискутувати потрібно, – але на певному етапі це рішення в значній мірі буде залежати від вердикту Венеціанської комісії. 10 грудня ми будемо знати результати».

Укінці свого вітального слова Іван Вовканич прочитав, за дорученням ректора Ужгородського національного університету, офіційний лист-привітання:

(Продовження на 18 с.)

VIII-Й ВИПУСК МІЖНАРОДНОГО СИМПОЗИУМУ «РУМУНСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ І СУЧАСНІСТЬ»

(Продовження з 17 с.)

«Шановні Пани та Панове!

Щиро вітаю всіх учасників симпозиуму.

Приємно зазначити, що останнім часом об'єднуються зусилля задля інтенсифікації академічної та наукової діяльності між Україною та Румунією, в тому числі між Ужгородським національним університетом та Повітовим музеєм Сату Маре і Союзом українців Румунії. Важливим є спільне виконання наукових досліджень в рамках реалізації міжнародних проектів, систематичне проведення наукових конференцій, спільних публікацій, організування наукових стажувань та обмін студентів.

Я переконаний, що науковий потенціал дасть нам можливість багатьох спільних наукових ідей та втілення їх у життя.

Щиро бажаю вам, учасникам симпозиуму, міцного здоров'я, творчої наснаги і сил для нових здобутків.

Нехай завжди з вами будуть мудрість та енергія для перемог у нових починках!

Ректор Володимир Смоланка»

Декан факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича Олександр Доброжанський:

«Перш за все хочу висловити щиро вдячність Союзу українців Румунії за ту величезну роботу, яку вони проводять у згуртуванні українців Румунії, за поглиблення українсько-румунських стосунків, і за проведення таких значущих міжнародних подій.

Це, що сьогодні проводиться VIII-й випуск Міжнародного симпозиуму «Румунсько-українські відносини: історія і сучасність», свідчить про життєздатність цього проекту, і те, що він отримав підтримку як з боку українських, так і з боку румунських дослідників.

Українсько-румунські відносини охоплюють багато століть, а дехто каже, навіть, тисячоліття. В історії цих відносин були різні сторінки, але на даному етапі Україна і Румунія є важливими партнерами, важливими сусідами, які повинні максимально підтримувати ці відносини. І те, що

Румунія вирішила ряд питань, які зараз Україна починає вирішувати, як наприклад вступ до Євро-союзу, у НАТО і т.д., є важливим прикладом для нас і є прикладом того, як потрібно вирішувати такі стратегічні дежавні питання.

На нашому факультеті зараз робимо бато для розвитку українсько-румунських відносин. При факультеті відкрито Центр румунських студій, який очолює присутня тут Любов Мельничук, і вже проведено ряд конференцій.

На сам кінець хочу побажати всім нам гарних виступів, плідних дискусій, цікавого спілкування, щоб симпозиум пройшов на найвищому рівні».

Завідувач кафедри української літератури Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича Володимир Антофійчук:

«Актуальність цієї наукової проблеми, яка виноситься на сьогоднішнє наукове засідання очевидне. Ця наукова проблема становить величезний часовий простір, на якому є можливість розбігтися, фактично, усім представникам гуманітарних дисциплін. Тут активно працюють історики, політологи, мовознавці, літературознавці, мистецтвознавці, етнографи, і якщо добре подумати знайдеться місце і для представників природознавчих і точних наук.

Велика подяка організаторам цієї наукової події, і я б хотів особливо подякувати Союзу українців Румунії, який тільки цього року провів чотири наукові конференції, на яких учасники мали можливість говорити про українсько-румунські та румунсько-українські відносини, а невдовзі відбудеться, ще одна конференція, з дуже важливої наукової проблеми, буквально через три тижні, у Бухаресті пройде Міжнародна конференція «Українці Румунії: Історія, сучасність та перспективи». Безумовно ми всі відчуваємо, що це робиться завдяки СУРУ, який дуже потужно почав працювати, завдяки приходу на посаду голови пана депутата Мирослава-Миколи Петрецького.

Думаю, що сьогоднішня наша наукова зустріч принесе багато нових результатів і дасть поштовх до дослідження нових наукових питань. Безумовно, що така зустріч спонукає кожного хто хоче займатися вивченням контактів між Румунією

і Україною, спонукає до нових і нових ідей і відкриттів, нових і нових питань.

Тільки якщо би вчепитися за дослідження історії української літератури Румунії, це ще одна наукова глиба, яка потребує зусиль багатьох учених».

Голова Комісії європейських відносин, зв'язків з Україною та українською діаспорою Союзу українців Румунії Мирослав Петрецький:

«У першу чергу хочу представити вам заступників голови СУРУ, присутніх у залі: це лектор Клузького університету ім. Бабеша Бойою д-р. Іван Гербіль, голова Клузької повітової організації СУРУ, а також і голова видавничої комісії СУРУ, та докторант Михайло Гафія Трайста, голова Комісії з питань культури СУРУ.

Як голова Комісії європейських відносин, зв'язків з Україною та українською діаспорою Союзу українців Румунії хочу запевнити вас, що ми докладаємо всіх зусиль для добрих відносин між Румунією та Україною. Марамороська повітова організація СУРУ співпрацює на вищому рівні з Івано-Франківською областю, з якою минулого року ми підписали договір.

Я впевнений, що завдяки добрим відносинам між Україною та Румунією відкриються нові пункти перетину кордону, як Русь Поляна (Мараморощина) – Зелене (Верховина); Сігет – Солотвино; Ремети – Вишків.

Накінець хочу поздоровити вас за наукові заходи, які ви організуєте на користь Румунсько-Українських відносин».

Декан факультету філології та комунікаційних наук Сучавського університету «Штефан чел Маре» Лумініца Елена Турку:

«Як виходить з попередніх виступів науковців, політиків, істориків та представників різних закладів, всі ми захоплюємось питанням національних меншин, включно і питанням про закон освіти. Роль університетів є та сама, але трохи інакша – університети мають привілей скористуватися університетською автономією і концентруватися на уразливий дискурс.

Сучавський Університет «Штефан чел Маре» є єдиним з румунської Буковини, який має братерські відносини з Чернівецьким національним університетом ім. Юрія Федьковича, і в той же час

є єдиним університетом зі всієї Молдови, в якому, ще викладається українська мова.

Цього року ми повинні подякувати депутатові Мирославу-Миколі Петрецькому, який на початку навчального року діяв, мов Джеймс Бонд. Його підтримку важко описати словами, а, може, й не треба описувати її, а тільки висловити найщирішу вдячність.

Академічний простір – це ідеальний простір для вшанування різноманітності, яку я вважаю привілеєм і якраз завдяки цьому я перейшла гори з досить потужною командою...»

Віце-президент Благодійного фонду «Суспільні ресурси та ініціативи», м. Чернівці, Сергій Гакман:

«Україна та Румунія приречені на сусідство, і тому ми мусимо приректи себе до співпраці і до дружби, якщо нас цікавить майбутнє. Я почав приїздити на цей симпозиум до Сату Маре з 1997 року, спочатку сам, а тепер з Чернівців приїхала досить потужна команда.

Безумовно, що взаємини між двома сусідніми країнами є досить складними, але їх потрібно вирішувати в конструктивному науковому плані (...)

Користуючись нагодою, як громадянин України, хочу подякувати громадянам Румунії за підтримку, яку надали українському суспільству під час майдану і під час агресії з боку Російської Федерації. Бузововно, що в такі важкі часи ми пізнаємо, хто справді є нашим другом».

Після відкриття, упродовж двох днів пленарні дискусії пройшли по секціях: «Історія та історіографія», «Міжнародні відносини – Культурна антропологія» та «Лінгвістика».

Іван КІДЕЩУК

ГУМОРИСТ БОГДАН ГЕДИМІН – МІЖ ДОТЕПНІСТЮ І ДОБРОЗИЧЛИВІСТЮ

Богдан Гедимін (справжнє ім'я Івашко) гордився тим, що він «з діда-прадіда буковинець» і, як більшість українців, продовжує козацький рід славних запорожців-многогрішних, учасників у змаганнях гетьмана (з 1668 р.) Дем'яна Гнатовича Многогрішного, який вступив у національно-визвольну боротьбу 1648-1657 рр., брав участь в антимосковському повстанні полковником Чернігівщини, згодом перейшов до гетьмана Правобережжя Петра Дорошенка, який назначив його наказним гетьманом Лівобережної України, а на переговорах з Московщиною був зраджений і арештований 1672 р. та ув'язнений в Іркуції. На щастя звільнився під час місцевої війни і обрав долю ченця. Помер 1703 р. далеко в глибині царської Росії.

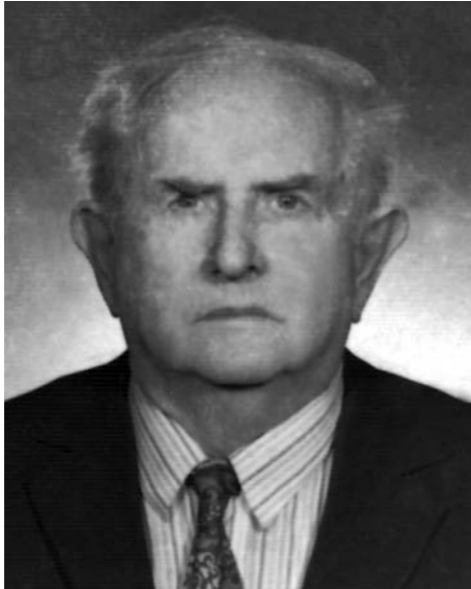
Предки українців, – жартує Б. Гедимін, – іменуються многогрішними, немов би ще «замало турків і татарів торощили? А, може, якісь грішки таки були, але мої діди їх приховували, бо кому вигідно з таким со-ватися між людьми? Але коли

захочете мені написати листа, то пишть на адресу Йона Долгу. Це таки я, Іван Многогрішний, хоч тепер у Булетіні пише «Долгу Йон» (див. «Іван Многогрішний розмірковує» («Примхлива муза», Бухарест, 2011, с.48-49). З цього автобіографічного твору випливає, що до українських грішників зачислюється і сам автор, Івашин з Вижниці Сторожинецького району, з багатодітної бідної сім'ї, скошеної хворобами і війною, над яким Господь змиливався і додав нашому автору життя до 90-го року. Хоч воював у «кручіаді проти більшовизму» громадянської війни, вернувся між 44-ма живими людьми з цілого полку, щоб вступити «у нові часи» з автобіографією, яка зберегалась у сейфі кадріста, приховуючи «якийсь свідомо чи

несвідомо (допущений) грішок». Через яких «п'ять років чаляпав доріжками хрестового походу» і тремтів півстоліття, щоб не відкрили коробку Пандори. Коли настали «новіші часи», люди «відхрещувалися» від автобіографій, написаних за часу «окаяної диктатури пролетаріату», коли були примушені відмовлятися від свого імені та особистості – румунізуватись і ставати з Адрієвича – Морару, з Васильовича – Васілеску, з Лазарюка – Лазареску і т.п., а йому, як нащадкові Многогрішних перекинутись на Йона Долгу, – щоб жити спокійніше. Все ж таки меч Дамокла висів над головою, бо до грішків Івана Многогрішного входили ще тітка й кузинка з Америки та Німеччини, їхні діти, які не були в документі. Решта все було чистеньким, політики не робив, у злагоді жив, а в часи «буржуазії» та «загниваючого капіталізму» навіть трішки шо-мером був» (Там само, с.50-51). Пережив воєнні роки як санітар, не грішив, бо рятував і своїх, і «ворогів». Коли завелось пекло поблизу Кишенева, втік «не як дизертир», бо ж «запорозький

гонор» не дозволяв, щоб поступити у тилловий осідок, а потім воювати піхотинцем від Ясс до Олтенії і повернутися «додому» в Бухарест за шомера після війни».

Іван Многогрішний – узагальнюючий образ нещасного українця, символом якого служить автобіографічний герой, що разом з батьком і старшим братом у двох війнах воювали під Вердунном та П'явою, а на наступній війні – проти «гітлерівських недобитків», що взяли «півмільйона жертв», після чого наш герой опам'ятався в історичній дилемі: одні обвинувачували їх, називаючи «зрадниками», а інші величали «рятівниками», бо справді «скоротили війну на півроку», що перешкодило Гітлерові зробити

Богдан Гедимін
(3 жовтня 1910 – 28 січня 2001)

зброю, якою іншими були знищені Хіросіма та Нагасакі, додає з гордістю хрестоносець, коли «зрада» стала як «геройська дія» (Там само, с. 52-53), бо й таке буває. З жартом-плачем закінчує свою автобіографію Іван Многогрішний, що пережив дві Світові війни, три революції, до кінця втівав «майже голий і бідний як турецький святий» і, до того, ще перебув три інфляції, алокації, індексації, одним словом, пауперизацію Румунії, з якої лиш «ангел хранитель врятував». Жалів тільки, що не був «бішнецарем» (дрібний бізнесмен, шахрай) повним грошей, «бо не міг майже нічого пристарати, хіба (що) підспівувати та підсвистувати» як співучий українець бігом на мовчазну «коду» (чергу по хліб). Не помилявся великий поет, що так «минають дні, минають ночі», закінчує сумно і безнадійно герой свою автобіографію.

Вживаний Богданом Гедиміном термін «козерія» в українській мові не існує, тим менше в українській літературознавчій термінології. Він загально поширений в румунській мові, означаючи фамільярну, інтимну, легку і приємну співбесіду. Вживається і на означення такої ж легкої безпретензійної літературної розмови, не позбавленої інколи гумористичного тону, легких іронічних натяків чи «колькок» тощо. Таким зазвичай є прозовий дискурс Богдана Гедиміна, який, щоправда, в нього інколи сповнений документальними інформаціями і буває проблемним, коли порушує громадсько-політичні питання. Таким є твір «Іван Многогрішний», в якому представлено долю українця у певний період історії – війни, революцій та червоної стихії у Румунії, коли біженці були переслідувані, тероризовані судом та сфальсифікованими справами, пауперизовані, як і весь народ країни. Читача зразу чарує майстерність автора, дотепність думок і витонченість мови й почуттів, де жарт і смуток переплітаються з соковитими виразами народної мудрості.

Єдина посмертна книжка Богдана Гедиміна «Примхлива муза», видана 2011 р. в Бухаресті Союзом українців Румунії під редакцією критика Михайла Михайлюка, врятувала спадщину автора (цікаві гуморески, козерії та гумористичні оповідання), прилучивши його внесок до гумористичних прозових творів Ст. Левинського, Ст. Ткачука, Василя Цапівця та Михайла Трайсти і поетичних гумористичних

Дмитра Коренюка та Михайла Волощука. У своїй передмові «Гуморист широкої культури» Михайло Михайлюк визначає кілька основних рис його творів: «Аж тут виступає справжній майстер слова! (...). Богдан Гедимін творить гумор зовсім іншого гатунку, який наслідують назвати інтелектуальним. Написане ним не лоскоче найперше «залози сміху (якщо існують такі!), викриваючи і висміюючи вічні людські слабкості і пороки...» (...). Для Богдана Гедиміна, здається, це привід повести слухача (читача) до «зародків» гумору...» і «лікар гуморист був людиною широкою ерудиції і культури. Він належав до когорта буковинської інтелектуальної еліти чернівецького міжвоєнного періоду, яку доля закинула до Румунії, і від якої ми, українська молодь переважно «плебейського» походження, могла навчитися шляхетності, культурних манер» («Гуморист широкої культури» с.6-7).

І так, щирий буковинець родом з України, він, прекрасний лікар-епідеміолог та Людина з великої букви відкриває перед нами малознайоме обличчя письменника-гумориста.

Своїми влучними гуморесками, козеріями та жартівливими оповіданнями служив лікар-терапевт і в літературі поширенням знань із розважливої міфології грецького Олімпу та, зокрема, добродушним сміхом, а не реготом, бо сміх це за словником – «вслів утіхи» або, додає автор у козерії «По дорозі до вільного ринку», «озвучена усмішка», що може бути доброзичливим, вразливим, фальшивим чи придушеним вибуховим, внаслідок якого можна «засміятися на кутні».

Коли сміх щирий, тоді він «продовжує життя... активізує дихання, циркуляцію крові... окиснення всіх клітин організму», на що регіт та усмішка – нездатні, як не здатний ні гомерівський сміх, посиленний, що, згідно з гостроумним народним висловом, може «порвати кишки від сміху».

Автор-терапевт валентності народного дотепу закликає до міри в сміху, виправдовуючи відсутність реготу ще з 1992 року в його письмі, та не забуває додати пораду людям усміхатися «дорогою до вільного ринку» навіть тоді, коли їм не вдалося нічого купити через «ультралібералізовані ціни», крім дешевих квітів, чим на своє щастя усміхнувся так, що аж розсмішив на кутні жінку.

(Далі буде).

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (XXXIV)

Фольклористика. 16. Статейні наукові осмислення

(Продовження з № 278-279)

Важливим у фольклористичних дослідженнях є аспект вивчення поетики народнопісенної творчості.

У даній статті підсумково піде мова про зацікавленість її автора пісенною моделлю, атестовану у фольклорі багатьох народів, яка в румунській фольклористичній має назву «proba iubirii»¹ («випробування любові»), а в німецькій – «Liebesprobe»². В українській фольклористичній (див. підручники з українського фольклору і ін.) цього термінологічного визначення немає, хоча уснопоетична пісенність надто багата на зразки згаданої моделі, яку народні виконавці ідентифікують тематично, відзначаючи, що в ній, як вони виражаються, – йде мова про те, що «кращий миленький, як брат рідненький». Дане визначення ідентичне з чеським народним визначенням пісень такої ж структури, наприклад, «Lepši jedna milá, než sela rodina» («Краща одна мила, ніж ціла родина»).

Структура пісенної української моделі така: герой (героїня), знаходячись в скрутному становищі, просить допомоги. Батько (далі – Б), мати (М), брат (Бр), сестра (С) відмовляють, тільки мила (М-а), відповідно, милий (М-й) задовольняє просьбу, наприклад:

*Ой рано, рано в неділю
Пішла Маруся в шевлію:
– Ой хто ж мене в шевлію знайде,
То тому я достануся!*

*Пішов батенько – не знайшов,
Вирвав квіточку та й пішов;
На квітку гляне, серденько в'яне,
Що Марусі не має.*

*Пішла матінка – не знайшла,
Вирвала квіточку та й пішла.
На квітку гляне, серденько в'яне,
Що Марусі не має.*

Далі – «Пішов братічок...», «Пішла сестриця...» – не знайшли. Накінець:

*Пішов Іванко та й знайшов,
Вирвав квіточку та й пішов.
– Ой хто ж мене в шевлію знайшов,
То тому ж я й досталась!*

У підрозділі «Однорядне нанизування та ступенювання об'єктів

і дій як композиційний засіб» своєї праці про поетику української народної пісні О.І.Дей³ розглядає подібну (але не тотожну) модель, в якій, пише він, «щораз по-новому стверджується та ж думка» (героєві не можуть допомогти ні батько, ні мати, ні сестра, ні брат, діти, сусіди чи кумови, ані лікарі та лікарства, і йому треба вмирати):

.....
*Не допоможуть докторі,
Бо вже є смерть на столі. Ой гої, гої...
Не допоможуть і ліки,
Тра вмирати навіки.*

На нашу думку, поетична модель «випробування любові» зародилася і структурно оформилася у весільному ритуалі, на основі різних повір'їв та обрядових практик⁴. Вона постала на віках оформленій етнографічній основі: у патріархальних часах участь сім'ї у важливих подіях сімейного життя було обов'язковим⁵; перед вінчанням жених і наречена просили благословіння від діда і бабусі, батьків, всього села⁶; коли в передвесільну суботу поминали мертвих, то й до них весільний хор звертався як до живих⁷ (перед роками нам було дано побачити в марамороському селі Поляни, як перед вступом до церкви на вінчання жених і наречена, припавши на коліна перед гробом померлого батька, просили в нього благословіння); коли наречена сідала на посад, весільний староста вимагав її благословіння батьком, матір'ю, братом, сестрою, дядьками, сусідами близькими і далекими⁸. З часом відбулося «обмеження» числа тих, хто благословив. Щей жест виконували тільки батько, мати, брат і сестра⁹. В українців Керестури на заручини, разом із сватачами, до нареченої прибували тільки чотири члени сім'ї жениха¹⁰, а перед тим, як вирушати до вінчання ті ж члени нареченої присідали в такому ж порядку. Той же сімейний склад і його участь у тому ж порядку атестований у весільних ритуалах білорусів¹¹, чехів¹², поляків¹³, болгар¹⁴ й інших народів.

Члени сім'ї виступають актантами у весільних піснях вищезгаданих народів, а то і в румунів, сербів і ін. Але ж багато з цих пісень не мали б структуру «випробування любові», якби в них не виступав би останнім і п'ятим актант, милий дівчини (наречений), який задовольняє її просьбу.

Дівочі просьби і їх задоволення, як правило, мають символічне значення, вони є кодами-символами, що позначають переступ дівчиною «переходового порога» (за Арнольдом Вах Геннепом), тобто переходу з дівочої групи у групу заміжніх жінок, отож її одруження, символічно зображене «збройним» здобуттям, умиканням, купуванням чи її здобуттям милим шляхом задоволення тієї чи іншої просьби.

У символічному виступі милого останнім в пісенній структурі моделі «випробування любові» і здобуття ним дівчини наявний, здавалось би, відгомін прадавнього узвичаєного «закону», «відкритого» Баховеном й заново інтерпретованого Енгельсом, згідно з яким, у всіх азійських народів, що біля Середземного моря та Гангу, в античності у траків та кельтів, у тубільців Індії, у жителів островів Тихого океану, індіців Америки, в Африці, Абіссинії й деінде «друзі й рідні жениха чи весільні домагалися свого права на наречену таки під час весілля, а черга жениха припадала аж накінці», й він вигравав. Подібний символічний звичай виявив Меркер серед жителів німецьких колоній: у змаганні за наречену жених появлявся останнім, платив, і цим заключалося одруження молодих¹⁵. Можливий стародавній відгомін, здавалось б, наявний у чехів та словаків, в марамороському румунському (перейнятому й тамтешніми українцями) ритуальному звичаї «танець нареченої» («jocul miresei»: весільні по черзі танцюють з нею й платять. Наречений останнім поступає так, але дає більшу суму грошей, ніж попередні танцюристи)¹⁶.

Суть пісенної моделі «випробування любові» як символічне заключення шлюбу внаслідок появи у весільному ритуалі жениха останнім найясніше впливає з весільного церемоніалу арабів Сінаю: украдену молодцем і двома його супровідниками дівчину силоміць доставляють у приміщення жінок [за А.В.Геннепом = фактичний її перехід у жіночу групу], а хтось з рідні майбутнього мужа покриває її шерстяною ковдрою [покривання = символічний жест, що конотує перехід ритуального порога; в українців покрити дівчині голову чи косу = видати її заміж; свято Покрови = початок сезону весілля] і вигукує: «Ніхто інший, як (називає ім'я майбутнього мужа) не покриє тебе!»¹⁷

На цій етнографічній основі оформилася пісенна модель «випробування любові», яка складається із сталої величини (константи) і варіативної величини. Сталу величину складають опоетизовані дії-ритуальні жести, як, наприклад, загублення (чогонебудь), а варіативну складають конкретні ритуальні символічні предмети. І пісенні зразки набувають такі модельовані, наприклад, структури: дівчина губить (константа):

*вінок (варіабільна), просить допомоги
батько, мати, брат, сестра відмовляють
милий задовольняє просьбу, знаходить;
дівчина губить (константа) перстень(в),
гердан (в) і ін.*

Для переходу ритуального порога у звичаєвості виробився цілий «список» (неодинаковий у всіх народів) опоетизованих символічних кодів, які надають весільним і тематично спорідненим колядкам помітної варіативності.

(Далі буде)

Примітки

1 D.Caracostea, *Balada poporană română*. Curs (Facultatea de Litere și Filosofie), București, 1932-1933; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966.

2 A.Hermann, *Beiträge zur Vergleichung aus Volks poesie. Liebesprobe*, 1887; Furich Herman, *Die Liebesprobe*, 1970.

3 О.І.Дей, *Поетика української народної пісні*, Київ, «Наукова думка», 1978, с. 143.

4 Ioan Rebușapcă, *Considerații asupra structurilor stilistice în poezia obiceiurilor la români și ucraineni. «Proba iubirii»*, – Corneliu Barborică, Voislava Stoianovici (coordonatori), «Relații literare româno-slave», Tipografia Universității din București, 1976, p. 363-385; Ioan Rebușapcă, *Constante e variabile nella modelatura del canto popolare*, «Cahiers roumains d'études littéraires», Editura Univers, București, nr. 1, 1984, p. 69-78; Ioan Rebușapcă, *Structuri poetice în folclorul românesc și slav*, «Relații lingvistice, literare și culturale româno-bulgare», Tipografia Universității din București, 1985; Иоан Ребушапка, *Проблеми на узучаването на езика на народната обредната песен*, «Български фолклор», София, 1985.

5 О.М.Кравець, *Сімейний побут і звичаї українського народу. Історико-етнографічний нарис*, Київ, 1966, с. 46.

6 І.Галько, *Народні звичаї і обряди з над Збруччя*, ч. I, Львів, 1861.

7 C.Baudouin de Courtenaz Ehrenkreuty, *Ze studijów nad obrędami weselnemi ludu polskiego*, cz. I, Wilno, 1929.

8 В.Левінський, *Бойківське весілля в Доброгостові (Дрогобицького повіта) // «Матеріали до українсько-руської етнології»*, т. X, с. 101-120.

9 І.Чабан, *Весілля на Сокальщині // «Весілля»*. У двох томах. Т. 2, «Наукова думка», Київ, 1970, с. 130.

10 В.Гнатюк, *Весілля в Керестурі (Бач-Бодрогської столиці, у полудневій Угорщині) // «Матеріали до ...»*, т. X, ч.II, Львів, 1908, с.35.

11 M.Federowski, *Lud białoruski. Materiały do etnografii słowiańskiej zgrupowanych w latach 1877-1905*. Tom V, Warszawa, 1958.

12 Fr. Sušil, *Moravské národní písně*. Třetí vydání, ČIN, Praha, 1941.

13 F.Kotula, *Hej, leluja czyli o wygasających starodawnych pieśniach kołędniczych w Rzeszowskiem*, Warszawa, 1970.

14 М.Арнаудов, *Българските сватбени обреди // «Годишник на Соф. университет»*, XXVII, ч. I, София, 1931.

15 M.Merker, *Die Masai*, Berlin, 1904, 60-66.

16 Nicoară Timiș, *Nunta în Bihor*, «Tradiții maramureșene», Baia Mare, 1967, p. 37.

17 J.Burchhardt, *Voyage en Arabie*, t. III, p. 190 (apud A.Van Gennep, *Rituelle de trecere*, Iași, Polirom, 1996, p. 114; *Les rites de passage*, Paris, 1909).

ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ

**II-й ВИПУСК ФЕСТИВАЛЮ-КОНКУРСУ МИСТЕЦТВ
«ЮНІ УКРАЇНСЬКІ ТАЛАНТИ РУМУНІЇ»**

Союз українців Румунії організовує II-ий випуск Фестивалю-конкурсу «Юні українські таланти Румунії».

**МЕТА ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ
ФЕСТИВАЛЮ-КОНКУРСУ:**

- Відродження, збереження і розвиток української культури в Румунії.
- Виявлення юних талантів, встановлення творчих контактів між учасниками, обмін досвідом.
- Створення умов для підтримки та розвитку дитячої та юнацької творчості.

ВІКОВІ КАТЕГОРІЇ:

- I категорія – 6-9 років / 0-4 класи;
- II категорія – 10-13 років / 5-8 класи;
- III категорія – 14-17 років; / 9-12 класи;
- IV категорія – 18-30 років / студенти та українська молодь Румунії.

НОМІНАЦІЇ:**Література**

1. поезія (2-4 поезії);
2. коротка проза (2-4 сторінки);
3. есе (2-4 сторінки).

Тексти на конкурс подаються на аркушах формату А4, надруковані шрифтом Times New Roman розміром 14 пунктів з міжрядковим інтервалом 1,5 пункти. Розмір віршованого тексту повинен бути не більше однієї сторінки.

Живопис

1. Класичний живопис: пейзаж, портрет, натюрморт, акварельний живопис, жанрова картина, езотерика, естетика ню (оголена натура), анімалістика, архітектурний живопис (2-4 роботи).

2. Експериментальний живопис: пейзаж, портрет, на-тюрморт, акварельний живопис, жанрова картина, езотерика, естетика ню (оголена натура), анімалістика, архітектурний живопис (2-4 роботи).

3. Графіка (2-4 роботи).

Всі роботи повинні мати етикетку-опис: прізвище, ім'я автора (співавтор); назва твору; техніка створення; розмір (висота x ширина); дата створення.

Музика

1. Солісти, дуети: естрадний вокал; народний вокал; академічний вокал; джазовий вокал.

2. Інструментальна музика: скрипка, віолончель, баян, акордеон, гітара, фортепіано, духові інструменти.

3. Оригінальне мистецтво: художнє читання, естрадні мініатюри і т. ін.

Перевага віддається майстрам української літератури (проза, поезія, уривки з вистав).

Для участі записи подаються на цифрових носіях (USB флеш-накопичувачі, CD-диски), чи висилаються в електронному форматі. Цифрові носії повинні містити тільки 2

ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ • ОГОЛОШЕННЯ

конкурсних треки, обов'язково української пісні чи інструментальної музики.

Просимо всіх бажаючих взяти участь у конкурсі надсилати оригінали чи копії робіт з поміткою «**Pentru concurs**» на адресу: Uniunea Ucrainenilor din România, str. Radu Popescu, nr. 15, sect 1, București, а також і в електронному вигляді (e-mail: trona2007@gmail.com), до 1 березня 2018 р.

НАГОРОДЖЕННЯ:

Найвища нагорода – Кубок Гран-прі Фестивалю, диплом Гран-прі Фестивалю та грошова премія.

Перші місця будуть нагороджені Іменними кубками Фестивалю, дипломами та грошовими преміями.

Другі та треті місця будуть нагороджені дипломами та медалями Фестивалю і грошовими преміями.

Усі учасники отримають грамоту за участь у фестивалі та 3 книги, видані Союзом українців Румунії.

Конкурсні твори оцінює журі (письменники, художники, артисти, діячі культури і мистецтв) за 10 бальною шкалою. На основі результатів голосування журі складається рейтинг і розподіляються місця в кожній номінації, а також по вікових категоріях.

Остаточний склад журі затверджується Комісією з

питань культури Союзу українців Румунії за 10 днів до початку Фестивалю-конкурсу.

Рішення журі оформляються у вигляді протоколу, є остаточними і оскарженню не підлягають.

Переможці конкурсу беруть участь у гала-концерті.

Питання з проведення Фестивалю-конкурсу надсилайте на адресу: trona2007@gmail.com

Телефони оргкомітету:
021 222 07 37; 072 505 72 51

Контактна особа –

Михайло Гафія Трайста.

17 листопада ц.р. у центральному осередку СУР в Бухаресті була офіційно відкрита бібліотека імені Степана Ткачука. Після освячення приміщення і спільної молитви о. Дмитро Колотило, настоятель української православної парафії м. Бухареста звернувся до присутніх з повчальним словом, підкресливши, що відкриття бібліотеки то є добра справа, бо кожна книга – це вікно до знань.

У продовженні заступник голови СУР і голова комісії з питань культури СУР Михайло Трайста, якому, власне, і належить як задум створити бібліотеку, так і його реалізація, привітав присутніх, подякував усім, хто прибув на цю подію здалека і зблизька, і головні голові СУР, депутату Миколі-Мирославу Петрецькому та провуду СУР за підтримку і сприяння у здійсненні давньої мрії, щоб Союз українців мав свій храм книги. Підкресливши вагомість літературної спадщини українців Румунії, Михайло Трайста підсумував: «Це все вартує заснування бібліотеки, а Степан Ткачук вартує, щоб ця бібліотека носила його ім'я».

Глова СУР, депутат Микола-Мирослав Петрецький, привітавши присутніх, зауважив, що відкриття української бібліотеки в Бухаресті – це прем'єра для нашої Бухарестської організації, яка зуміла через Михайла Трайсту здійснити таку чудову справу. Щодо імені бібліотеки Микола-Мирослав Петрецький сказав: «Я впевнений, що кращого імені ми не могли знайти, тому бібліотеку було вирішено назвати в честь першого голови

Відкриття бібліотеки ім. Степана Ткачука в Бухаресті

Союзу українців Румунії Степана Ткачука, який почав гуртувати українців Румунії...» Також голова Союзу українців запевнив, що й надалі він особисто і провід СУР будуть підтримувати розвиток бібліотеки і робити все необхідне для збереження українського культурного скарбу в Румунії.

Заступник голови СУР і голова комісії з питань книговидання, лектор Клузького університету д-р Іван Гербіль привітав Михайла Трайсту як головного ініціатора і всіх тих, хто підтримав ідею створення бібліотеки. «Відкриття бібліотеки саме імені Степана Ткачука – важлива подія з двох точок зору. По-перше, тому що Степан Ткачук був одним із кращих наших поетів, прозаїків, перекладачів, а по-друге, культурні події і книговидання завжди були його пріоритетами», – сказав Іван Гербіль.

Перший заступник голови СУР і голова Карашсеверінської повітової філії СУР, композитор і диригент Іван Лібер запевнив, що відкриття цієї бібліотеки – хвилюючий момент для нього особисто і не тільки. Ця подія свідчить, – наголосив Іван Лібер, – що «в Союзі українців Румунії молоді люди поряд із старшими не забувають, що мають велике завдання – розвивати нашу культуру...»

Далі перед учасниками заходу виступив відомий буковинський публіцист Іван Кідещук, який висловив свою радість з приводу відкриття «святого дому книжки», а також наголосив, що своєю діяльністю Михайло Трайста не тільки робить добрі речі, а й демонструє, скільки було упущено і не зроблено досі. «Хоч початки були нелегкими, – пригадав Іван Кідещук, – і якраз біля тих початків був Степан Ткачук, зараз ми дійшли до того, що маємо свій будинок в Бухаресті, і не тільки ми маємо багато приміщень по всій країні, а сьогодні, завдяки Михайлу Трайсті,

маємо і бібліотеку. (...) І, напено, ніхто не вартував би більше ніж Степан Ткачук, щоб ця бібліотека носила його ім'я, бо Степан Ткачук – це великий голос української літератури Румунії. (...) Між нами і сьогодні є багато людей, які піднімають українську духовність і зокрема збагачують українську літературу Румунії».

Буковинський публіцист і есеїст, дослідник творчості Григорія Сковороди Євсебій Фрасинюк відмітив, що відкриття бібліотеки – це надзвичайна подія в духовному житті. Для повноцінного існування бібліотеки, – відмітив Євсебій Фрасинюк, – як для любові, потрібно двох партнерів, у випадку бібліотеки – це книга і читач. «Згідно з китайською мудрістю, існуєш, якщо про тебе пише історія. (...) Тож, якщо про нас написано і пишеться надалі, то ми існуємо і будемо існувати як українці, як працівники на ниві української духовності, як люди», – підсумував Євсебій Фрасинюк.

Головний редактор літературного журналу «Наш голос» Ірина Мойсей привітала всю українську громаду з визначною подією – відкриттям бібліотеки і сказала, що «Михайло Трайста затіяв ту справу, яку треба було почати вже давно, тому що зараз, ставши на важку дорогу упорядкування і формування бібліотеки, зіткнулись із багатьма проблемами. І, аналізуючи сьогоднішнє становище, постають запитання: скільки втрачено і скільки ще можна відновити, віднайти, і скільки зусиль до того треба всім нам докласти? (...) Але Михайло Трайста – повний енергії та ентузіазму, і якщо він буде мати від нас усіх підтримку, то разом ми зробимо добру справу».

Глова бухарестської організації СУР Ярослава Колотило висловила велику радість з приводу відкриття бібліотеки ім. Степана Ткачука і запев-

нила, що цю подію в комплексі зі всіма іншими СУРівськими заходами, які проходили в цей же період в столиці Румунії, сміливо можна назвати Днями української культури в Бухаресті, і побажала, щоб нова українська бібліотека розвивалася і стала по-справжньому великою. «Тут нам треба збирати всю нашу спадщину, все, що маємо найкращого, і радіти в такому куточку „Божого раю“, бо між книжками людина має завжди почуватися добре», – підсумувала Ярослава Колотило.

У продовженні організатор заходу Михайло Трайста запросив до слова гостей з України: Оксану Івасюк, викладача літератури Київського університету ім. Бориса Грінченка, сестру славнозвісного композитора-виконавця і поета Володимира Івасюка; Наталію Колесніченко-Братунь, керівника секретаріату Комітету з питань культури і духовності Верховної Ради України і дочку видатного поета, який започаткував рух національного відродження у Львові, Ростислава Братуня; Наталію Богданець-Білоskalенко, завідувачку науково-дослідною лабораторією грінченкознавства Київського університету ім. Бориса Грінченка та Світлану Романюк, доцента кафедри педагогіки та методики початкової освіти Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, які привітали українську громаду Бухаресту із відкриттям бібліотеки, похвально відзиваючись про роботу українців Румунії взагалі, коротко розповіли про свої професійні заняття і подарували новоствореній бібліотеці книжки, привезені з України.

На закінчення Михайло Трайста коротко розповів учасникам заходу про організацію бібліотеки і її тематичну структуру.

Редакція «НГ»
(Фото Ірини МОЙСЕЙ)

Микола КОРНИЦАН

Верлібри

Пустота

Усіх цих доріг уникають інші.
 Уводять у самоти повні тишини,
 у повсюдну теперішність,
 у даремність.
 У пустий простір.
 У місце, в яким ще не бував ніхто.
 Де жодна тінь не уточнює
 твою наявність,
 і жодне дзеркало не задержує
 зображення твого єства
 довше, чим міг би уявити.
 Повітря...
 Тільки переповнене сяйвом води повітря
 повторює твій погляд.
 Вихлюпує частку пустоти,
 нестачу кольору,
 штрихів та шлейфів;
 шляхів неможливих саме в цім місці,
 звідкіль уже не можна йти ніде.

Хвилястості

У деякі містини повертаюсь, мов у сон.
 Це твої спогади.
 Побачені вперш,
 припущені та доступні,
 ніби спільні привілля.
 Вулиці з іншими найменуваннями.
 Інші обарвлення.
 Тільки сяйво залишається тим же.
 Затікає в баюру,
 що виткнулася в середині міста.
 Спустошеність, яку охоплюють
 паралельні пристінки.
 Високе скло, розділене повітрям
 та сяючими смугами;
 сліди поглядів, що зісталися тут
 ще з інших часів.
 І декілька девіантних хвилястостей.
 Нібито частка того, що бачу,
 затікає з іншої реальності.
 У дійсності і не знаю, де правдива межа.
 У тім, чого не пізнаю,
 не можу уточнити істину.
 Чітким є один тільки факт:
 щоночі із глибокостей пробою,
 із центру міста спалахує тьма;

густа тьма,
 подібно тій, яку споминаю,
 що ми снили спільно.

Ночі небуття

Певно, що не можуть існувати
 дві однакові долі
 під тим самим небом.
 Але можуть повторитись
 у відмінних часах.
 Одна й та ж свідомість.
 Очі, в яких відсвічується
 непізнана неосяжність.
 Трепіт твоєї тіні,
 поминаючи надвечірню відсутність.
 Погляд, що дозволяє
 належати твоїй яві.
 І щось, що не можна сприйняти,
 бо припадає вічності.
 Кажеш, що повинен був появитись
 набагато раніше.
 В іншій відстані.
 На стезі, яку забули навіки.
 Усі.
 Усі ті, хто міг би збагнути пітьму
 наших ночей небуття.

Долі

Можна змінити майбутнє,
 бо аніщо з того, що прозираємо,
 не здійснюється й у дійсності, –
 упевняла ти, дозволяючи творити
 здійсними світи.
 Усе, що могло бути, але не відбулось,
 бо сутність прийдешніх епізодів
 зникла десь за горизонтом замислів.
 Усе приймало інших змін.
 Плинуло паралельно.
 Безпристрасні долі.
 Міста, в яких час не мав
 аніякої вагомості,
 якщо нам щастило минати всі спомини.
 Явною залишалась тільки теперішність.
 Мить, коли вважав, що побіля
 могло перебувати щось інше.
 Розбиті клеписидри.
 Мертві маятники.
 І спіральні сходи,
 що підіймались до останнього поверху,
 звідкіль уже не видно було
 майже нічого.

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

Ніколи

У день святої
 Магдалини-мучениці,
 чарівної і грішної,
 незакиданої камінням,
 навколішки
 обходжу церкву,
 б'ю поклони
 на чотири кути,
 шепочу молитву,
 мов стара тітка,
 якій набридло
 сапати кукурудзу
 і доглядати за курми...

чи, мабуть,
 як світська шлюха,
 що вічно виглядає
 крізь фіранку
 старого вікна
 коханців,
 які не повертаються
 ніколи...

Недільна стежина

Недільна стежина
 вузька-вузесенька
 обминає десятою стежиною
 церкву, в якій фарисеї
 кулачать груди...

В дитинстві бабуся
 примушувала молитись
 до ікони Богородиці
 і до святого бородатого
 безіменного...

Колись з пересердя
 я зім'яла в руці
 стару фотографію
 і викинула разом
 з іншими спогадами...

Сьогодні знайшла її,
 хотіла притулити

до серця,
 до вуст, до душі...
 але вона коле...

недільною стежиною
 повертається з цвинтаря
 бабуся,
 голосячи за всіма
 неусопшими...

Сповідь

Одного разу,
 я витерла сльози
 старому бродязі...

іншого разу
 розділила свій
 гамбургер і колу
 з молодим безхатченком...

а ще в дитинстві
 віддала останню цукерку
 Дідові Морозу...

достатньо,
 щоб висповідати
 душу від добрих діл.

Запрошення

Я хотіла обняти
 свого ангела-хоронителя,
 бідний перелякався –
 забив крильми і полетів...

Я взяла життя попід руку,
 хотіла запросити його
 в МакДональдс –
 а воно, сиротина,
 заховалось під ліжком,
 яке чекає на переляканого
 ангела-хоронителя...

Відтоді я самотня,
 мов осіння берізка
 в монастирському саду.

Старосвітські легенди

Під старою
 крилатою яблунею
 в Едемському саду
 Адам з Євою,
 нагі й самотні,
 видумали кохання...

Через роки
 під тією самою яблунею,
 старою і крилатою,
 Ісаак Ньютон відкрив
 Закон всесвітнього тяжіння,
 а Господь і Змій,
 це тільки
 старосвітські легенди...

Відносини з Богом

Мої відносини з Богом
 є безособовими,
 механічними,
 соціальними...

Я молюсь до Нього,
 прошу, благаю,
 а Він не слухає мене...

Мрії мої несповнені,
 мов старі дівиці –
 вже й не чекають нічого.

Корнелій ІРОД

КОСТІКА І-ИЙ

(Із циклу ПРОМАХИ)

Оскільки на протязі часу серед моїх друзів та знайомих були декілька осіб з ім'ям Костіка й «заслужили» потрапити в мої *Промехи*, для того, щоб розрізнати, зазначу їх числами, мов королів: Костіка І-ий (Константін Журебіє), Костіка ІІ-ий (Константін Буцура), Костіка ІІІ-ий (Константін Джорджеску) і, можливо, будуть ще й інші.

Я живу в Бухаресті з 1955 року, коли, після закінчення Серетського українського ліцею, став студентом Філологічного факультету Бухарестського університету імені Константина І. Паргона (так звався університет тоді; отже, знову Константін, але, звісно, Паргон¹ для мене – не Костіка...).

Бухарест я зовсім не знав. А проте, мав у столиці двох свояків, а саме: Іона (пестливо, Бубцю) Кожокару, двоюрідного брата моєї мами (їхні матері були сестрами), інженера, полковника-сапера, і був він не тільки моїм вуйком, а й хрещеним батьком. Він, тітка Дідіна і їх троє синів (Пую, тобто теж Іон, Ріка – від Аурел – і Стежерел) жили в кварталі Пантелімон на вулиці Влада Дракула у власній хаті; згодом їхню гарну хату разом з безліччю інших хат кварталу було розвалено, щоб побудувати багатоповерхові житлові будинки. Відвідав я свого вуйка й хрещеного батька один тільки раз, бо тітка (і хрещена мати) Дідіна прийняла зовсім нерадо мої відвідини: сиділа кисла за столом і годувала Стежерела, тобто підносила ложку до його роззявленого рота, хоч хлопець був уже учнем восьмого класу! Його братів Пую та Ріки не було вдома – ми так і не познайомились. Про Пую (Іона) не знаю нічого, а Ріка (Аурел) вивчився на зубного лікаря і був досить відомим футболістом – грав він у Динамо Брашов і в Клузькому Університеті. І Стежерела я відтоді не бачив. Від Влада чув я про нього пізніше, що став інженером, оженився, але страшно розпився, і одного разу, після цілонічної гульні, вранці знайшли його мертвим перед хвірткою власної хати. І досьогодні не знати, хто його вбив.

Але до вуйка Бубця я не навідувався не лише через тітку Дідину, а й тому, що він майже постійно був «у відрядженні», і було важко вгадати, коли застану його дома. Перед моїм «переселенням» до Бухаресту він, будучи у відрядженні, не раз відвідував нас у Марицеї.

Другий мій бухарестський свояк – це Влад Боднареску, мій троюрідний брат (наші бабусі були сестрами). Влад був на одинадцять років старшим від мене. Народився він у Чернівцях (охрестив

його митрополит Владімір Репта, тому й назвали його троюрідного брата Владіміром, а пестили Владом), але у 1940 році його сім'я переселилась до Бухаресту, де Владів батько працював у Міністерстві інформації, а мати, тітка Тіця (Летіція), урядовцем поштамту. Влад продовжив навчання в бухарестському ліцеї, а потім поступив на Факультет математики, але через рік перейшов на Будівельний факультет, після закінчення котрого все своє життя працював інженером-проектантом. Як учнівські, так і студентські літні канікули Влад проводив у нас, у Марицеї.

Життя Владових батьків закінчилося трагічно. У 1945 році його батька схопили прямо на вулиці, коли вертався з роботи додому, і до сьогодні не відомо, що з ним сталося. Були припущення (Влад говорив мені про це), що його викрали москалі й заслали в Сибір чи деінде і, мабуть, загинув він у якомусь концтаборі. Настали після цього злиденні роки в період і так важкий для всіх: післявоєнні недостатки, посуха, голод, хвороби, всякого роду негаразди, що прибули разом з новою так званою «народно-демократичною» владою. Мати з сином-студентом змушені були переселитись у винайманий комірчину на вулиці Бігор, що поблизу Північного вокзалу, і жили-бідували на єдиній невеликій зарплаті поштового урядовця. Одного дня, коли одержав диплом інженера-будівельника і радий вернувся додому, Влад знайшов свою маму покійною. Тітка Тіця збиралася білизну прати і поставила на керосинову лампу котелок води, а сама сіла на стілець і, втомлена, задрімала. Між часом лампа почала сильно диміти, і вона задихнулася.

Через якийсь рік, у 1953, Влад оженився на Марти Журебіє, дев'ятнадцятилітній симпатичній дівчині, верткій та веселій, з якою він познайомився в гуртку юнаків-сусідів. Марта була (офіційно) єдиною дочкою Елізи та Ніколая Журебіє (для мене і для ще кількох – тітка Лізіка і дядько Ніку). Тітка Лізіка, дочка дрібних купців з Урлацу, була домогосподаркою і майже безграмотною, зате виявилася жінкою рідкісної душевної доброти, а дядько Ніку – олтенець з Новачу, був довгі роки городником міста Плоешть. У 1935 році побудував собі двоповерхову хату в Бухаресті (по чотири кімнати на кожному поверсі, а також по ванні та по кухні на обох поверхах) на вулиці Поменірі (нині Яні Бузоаяні), що перед парком «Королева Марія». Але після війни й на сім'ю Журебіє

напали злиденні, особливо важкими були ті два роки, пробуті дядьком Ніку на будівництві Каналу² (він опинився політв'язнем через те, що в юні роки був рядовим членом Селянської партії). На протязі всього свого життя дядько Ніку був гультьєм. Одна з його любасок народила йому сина (більш-менш Мартиноного ровесника), який став старшиною в артилерійському полку в Бузеу і час від часу відвідував свого тата в Бухаресті, розуміється, із згодою поблажливої та доброї тітки Лізіки. Дядько Ніку залишився баб'єм до самої старості, коли це вже нікого не сердило, а то навіть всі насміхалися з діда, коли десь у 1959 чи 60 році, придбавши телевізор, дивився дуже уважно головню балетні вистави, нахилився, аби зазирнути попід «спіднички» балерин, і сердився, що нічого не бачить... «Телевізор – нікудишня техніка!..» – махав він рукою.

У цю сім'ю увійшов мій троюрідний брат Владімір, у якій жилося йому, можна сказати, непогано й спокійно. Тут відвідував я його частенько на протязі п'яти років першого мого студентства, але й після того. В сім'ї Журебіє атмосфера була веселою майже завжди, бо відвідували їх і інші родичі та друзі, а також численна сім'я Колімітра (це теж їхня рідня), що жили на поверсі хати Журебіє. Глава цієї сім'ї, Коча, македонець, тобто арумун, колишній легіонер³ (але він не сидів у тюрмі), був таким лінивим, що я такого трутня зроду не бачив: він ніколи ніде не працював, і всі вони – він, дружина Кока і двоє дітей, Вала і Аді (Андрей) – жили на зарплати трьох «дівчат», неодружених Кокиних сестер Марчели, Санди і Ніни, одна з яких була бухгалтеркою, а дві інші – залізничними касирками.

Коча і дядько Ніку часто заводили запеклі ігри в кості то дома, то в парку «Королева Марія» (так звався парк в довоєнний період, так зветься й нині, а в «золоту епоху» соціалізму – «Робітничою Румунією»). Ігри були запеклими не так тому, що грачі були надто пристрасними, а через політичні суперечки. Як приміром: «Що ви, цараністи⁴, здійснили, коли були при владі? Відповім я замість тебе: нічогосінько!» – злісно докоряв Коча, але й дядько Ніку не попускав свого: «А твої легіонери, крім пісень і розстрілу жидів, залишили щось по собі?» «Бо не дали ви й ваші комуністи!» «Наші?! Вони ваші!» і т. п. Якщо галаслива суперечка розгорталася в хаті, то ще нічого, але якщо вони грали в парку, тітка Лізіка занепокоєно прохала свого зятя: «Іди, Владіку, та поклич їх додому, бо ще чого доброго хтось почує, як вони в парку складають якісь нові уряди...»

З-між Владових друзів два відвідували його частіше – архітектор Поповіч і ще не знаю як, та інженер-лісотехнік; коли познайомили мене з останнім, звівся загальний сміх: ми потиснули

руки один одному і представились: я – «Ірод», а він – «Христос». В документах він справді був так записаний, а всі звали його Крісту. Але найкращим Владовим другом був Тіка, його чернівецький шкільний товариш; на жаль, вони рідко зустрічались, бо Тіка жив у Констанці, та все таки щозими вони брали лижі й тікали в гори хоч би на тиждень.

Постійним гостем, бо приходив таки щодня, був Костіка Журебіє, племінник дядька Ніку, син старшого його вже покійного брата. Високий, русявий, молодий чоловік, розумний та приємний, він був на якихось десять-дванадцять років старший від мене. З-між усіх тих, котрі відвідували сім'ю Журебіє-Боднареску, я найбільше здружився якраз із Костікою. Дуже подобалося мені, як він говорив: постійно усміхнений, з кумедною гімнастикою рота і плескаючи водно, наче куштував він щось дуже смачне. Наша симпатія була взаємною, ми розмовляли довго і про всяке, а іноді Костіка довіряв мені деякі свої секрети – я й сьогодні дивуюсь, що він не боявся говорити мені про ті речі. Нас зближав ще й той факт, що оба ми любили літературу, а то навіть кожен з нас мав уже творчі спроби. Пам'ятаю, що Костіка почав писати п'єсу, і єдиний, кому говорив він про це, був я.

Костічин батько помер, коли синові було лише одинадцять років, і можна без сумніву вважати, що його батьком став дядько Ніку. Він взяв хлопця до себе в Плоешть, записав його в ремісничу училище, де Костіка вишколювався на слюсаря. (Все це й інші дані знаю я не від Костіки – він, мабуть, встидався говорити про це, – а від його двоюрідної сестри Марти, Владової дружини). Певний час працював він у цеху плоештського заводу й одночасно був учнем-заочником ліцею імені Святих Петра і Павла. Але коли й де вчився він у військовій школі – не знаю. А це факт: у 26 років Костіка Журебіє був лейтенантом, льотчиком-випробувачем і секретарем молодіжної організації своєї ескадрильї.

(Далі буде).

¹ **Константін І. Паргон** (1874-1969) – ендокринолог, академік, професор, президент румунського парламенту (1946) і Великих Національних Зборів (1948-1952; тоді, керівник держави). (К. Ір.).

² Йдеться про Канал Дунай-Чорне море (перший етап), де були закатовані так званою демократичною владою чимало «ворогів народу», «гнилої буржуазії», представників «історичних партій» (тобто Ліберальної та Селянської), «п'явок села» (куркулів) тощо. (К. Ір.).

³ Член фашистської партії. (К. Ір.).

⁴ **цараніст** (від рум. **царан** = селянин, хлібороб) – член Селянської партії. (К. Ір.).

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ОВЕРРОННЕН

(Прозова коломийка для душі і серця)

(Продовження з № 280)

5. Mihaï Mort

„Mihaï Coroșciuk mort! Agățat pe uliha de la mejda Bărsăniî”, тобто «Міхай Копощук мертвий! Повішений на вільсі, на межі з Бирсанною».

Вістка облетіла село, мов чорний птах, засіла в душі ронянням, не давала спокою, мучила, гризла...

«Чули-сте, люди добрі?! Нещастя! Горе!»

«Може, неправда?!»

«Ні, ади, є цидулка».

«Де єс найшов?»

«У Облазі, устелений орсаг ними».

«Десятки, сотини, тисячі цидулок».

«Но, тогди правда».

«Хта знає, може го убили волохи та завісили, бо ягер ягером, не годен усьом удати, якогос деранжовав, вадь му учинив прочес?...»

«Боже боронь та сохрани!»

Люди громадою на грузовиках, возах, верхи на конях, мотоциклах та велосипедах, інші пішки – всі спішили до лісу шукати повішеного лісника Михайла Копощука, якого знайшли живим і неповішеним, відпочиваючим біля однієї з геренських криниць.

– Які цидулки? – здивувався лісник.

– Та, ади, пише чорним по білому, „Mihaï Coroșciuk mort! Agățat pe uliha de la mejda Bărsăniî”, – тицяла йому громада цидулки під ніс.

– Сесе не є моє писаня.

– Але писаня файне, як у Ануцяка, учителя.

– Файне не файне, але не є моє.

– А ми думали, што тебе волохи...

– Волохи?! – аж скрикнув лісник. – Та вони мене мають за рідного брата.

– А, може, хто знає?... Ти гадкуйса, Міха!

– Ха-ха-ха! А тогди нашто ношу пушку?!

Другого ранку моя сусідка і далека родичка Марія Станючка замельдувала в міліцію, що зник її чоловік Михайло Копощук. Громада вирушила знову шукати свого односельчанина, але не знайшла його ні мертвого, ні живого... Коли вже обплакали його і випили за його душу, Михайло повернувся додому живий і веселий, «бо, ади, не

байдужий він громаді – плакали за ним, голосили, випивали...»

Михайло Копощук або Копос, як його ще називали, перед тим, як заслужив прізвисько «Морт», у молоді роки був подібний до американського актора і порофесійного боксера Міккі Рурка. Я йому сказав це, він посміхнувся і відповів:

– Мені про це вже говорили шахтарі з Валя Жіулуй, але не знаю чи оцьому вашому Міккі Курка хтось сказав, що він подібний до Михайла Копоса?

Коли підпивався, любив поскандалити, погаласувати, але це трапляється майже з кожним. Покричить, гримне дверима, забереся з дому на день два – і все!

Одного разу розповідав нам, як мати докоряла, що виростила його та годувала своїми грудьми, а він купив їй тридцятилітрову бербеницю молока, щоб розквитатися з нею.

Деякий час вони жили в одному з шахтарських містечок Валя Жіулуй, де він працював. Коли повернулися додому, ми, діти, збиралися в їхній хаті, бо в них був радіоприймач та патефон, а пізніше телевізор.

В Михайла були «золоті руки»: ремонтував, майстрував, складав, винаходив різні штуки, з яких дивувались всі сусіди. Марія варила нам компоти та різні сиропи, пекла налисники, фанки та хремзлики – любила нас, мабуть, через те, що своїх дітей не мала.

Пізніше ми стали добрими друзями – працювали разом в шахті в Бирбитенях. Ходили з «рукопашними» саньми в ліс по дрова, літом носили на плечах оберемки конарів, аж з самого Котового, ходили по гриби.

Недавно я зустрів його постарілого, зморщеного, беззубого й зігненого в три погібелі від оберемків дров, які носить на плечах. Розповів мені про своє нелегке життя, про те, що ходить на собрание до Свідків Єгови, не курить, не вживає горілки, і захриплим голосом заспівав свіжу співанку, в якій йдеться про важке життя від народження до смерті...

Я заплющив очі і на мить побачив його молодим, гарним, струнким, подібним на Міккі Рурка.

(Далі буде).

МУЖЧИНА-СУДІЛЬНИЦЯ

(Легенда)

Давно, давно, тоді, коли у краї орудував король Горох, а чудеса не тільки на небесах, але і на землі творилися, один лісоруб вертався із далекої чужини, із бутина додому, а то було перед різдвяними святами.

Дорожив бутинар самотнім та пішком, тоді ще не зналося і не було чути про поїзд або машину... Люди дорожили, як прийшлося – возом, фіакером. Але більше ходили пішком.

Отак йдучи, здігнала бутинаря ніч. Переходячи через гірський пояс та вершину, став чоловік та роздивився навкруги... Придивлявся, щоб знайти місце на нічліг, переспати Божу ніч, може, знайде пастирську колибку, можливо, лісорубів. Розглядаючи далечину, гори та полонини, запримітив дещо. Далеко, в «жолобі» берега, заблимало світельце. Світельце мляве-мляве. Переконався лісоруб, що то земне, а не небесна зірочка.

– От Бог мене порадит! Бог наведе на доружку... Колибка. Попрошу, та приймуть переночувати, та не загинути від морозу, – міркував самотній лісоруб на вершині полонини.

Добився до жолоба, а там до світельця, що його тепер вже бачив добре. Підійшов – гірська хатинка, став під вікном та дивиться... Чудо! Хатинка в горах, на вершинах полонини, а біля хатинки немає кутюги? Що то за пастирька, що біля неї немає вуха, немає собаки? Дивиться через віконечко та – що бачить?..

Побачив мужчину, зібраного в білім вбрані, як ангели, який бігав із однієї кімнати через сіни в іншу кімнатку. Там, в кімнатці, стояв зо хвилину та біг в другу кімнатку на хвилину. Та знову. Подумав лісоруб, що чоловік хворий. Зуби, голова, черево?... Мабуть, біль гонить чоловіка із кімнати в кімнату.

«Буде, що буде», – рішився, кликати. Загойкав під вікном, а чоловік скоренько відчинив двері та запросив лісоруба. Зайшов лісоруб через сіни до кімнатки. Кімнатка убого прибранна, там лужка, там лавичка, там столик на кілочку... Запросив чоловік лісоруба присісти на лавицю. Зчудований лісоруб очікував на розмову із чоловіком. А той ні гадки про чужинця. Біжком, біжком із кімнатки в кімнатку. До

решти, запитав лісоруб:

– Добрий вечур, чоловіче! Я сів туй, а ти і забув за мене! Бігаш, як не пишний... Мовчиш... Што то має бути? Як оно?..

Перестав чоловік на хвилинку та пояснив:

– Гм... Ні, синку! Не хворий я, ані не дурний! За Божою волею я даний Богом! Я – божество за Божим віданням, орудую туй, далеко в горах, під небесами. Се є моя служба! Жити в пущі самим. Айбо не самий. Із Богом! Із Ангелами! Але!.. Ходи скоро, бо час минає! Ходи зі мнов у другу кімнату!

Повів чоловік лісоруба до іншої кімнати. Увійшов бутинар в другу кімнату та мало не впав зі страху та чуда. Стямився в просторій царській кімнаті. По всіх закутках – дорогоцінності. Золото, срібелльні крісла, столи, коври, золотом вишиті, світло... Прочунявся бутинар та запитав чоловіка:

– А се што за чудо, чоловіче божий, што се за чудо?

Чудатий чоловік, сказав йому:

– Чув ти, лісорубе, про так званих «судільниць»? Сотворіння, што ім кажут «судільниця»? – Чув, чув. Але нічо не торопаю із того, – відказав лісоруб.

– Тогди кажу ти... я єм судільниця. Я єм чоловік-судільниця. Я присужую долю чоловіка, я!

– ...

– Бігаю із кімнати у кімнату. І там, і там, присужую, віщаю та вінчую діточкам при народженні, як мають жити! Приділяю їм долю! Коли кручуса у розкошній кімнаті, от туй, діточки, што родятся в тоту хвилинку, будуть жити щасливо, розкошно. Будут імати добру долю. А коли кручуса у туй кімнаті, у бідній – діточки, што са родят у туй мінуті, будут жити бідно, убого та у злиднях. Мають тяжку долю. Нещасливу долю.

Скоренько повів чоловік лісоруба в хлівчик. Там бутинар переночував ту чудову ніч. Спав, не спав. Думав та передумав: як воно із судільницями? Чоловік-судільниця?! Печатує долю чоловіка, будучність лідини?!

Записала

Ларуса БЕВКА-ЯКОБЧУК

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИКИЙ РАЙ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 280)

Павло неохоче протер заспані очі та скочив із печі, а потім подався прямо на горище. Услід за ним виліз і Петрик, а потім бабуся із мотиною.

Павло заглянув у картонну коробку, котру ще зночі поклав коло міха, а потім у міх – та розреготався, як весняне козення біля своєї матері.

– А ти што? – питає його бабуня. – Оцапів?

– Бабко, ото – не гадина, ото – домашній вуж. Вужі не кусають, – пояснював веселий внук.

– А ти удки знаєш?

– Знаю. Я єго зночі найшов коло кирниці та усадив на пуд, аби ловив мишей, бо Приблуда наш розлінувавса та лиш спит на плиті перед хижі, як голий на пляжі, коли го припече сонце. Я єго поклав у сесю шкатулку¹, але, як видко, у міху мала бути миш та заото заліз туди, а тепер наиджений спит у пшениці, бо 'му мяко і тепло.

– Ой, хлопче, як ти мене перепудив!

– І ти, Петре, клав-єс руку на него? – запитала стривожена бабуня Петрика.

– Я ні не видів гада, ото лиш сес із Полійом...

– А ти, може, ні? – обурился Павло та дав двоюрідному брату щигля.

– Я ні, бо лиш ти гоньдшош², – кинув йому невдоволений Петрик та повернув братові щигля. – Лиш ви оба із Полійом збираєте всяку фену по траві і в потоці.

– Та што ще зберают? – зацікавилась перелякана бабуся, бо пригадала собі недавно повинь.

– Мотилу, гондей³, хрущу, жаб та ящурок.

– Ой, Боже! – забідкалась бабуня, а потім спитала: – Та што чинят із ними? Може, печут їх на грани та гостятса...

– Де ви таке, ба'? Іграютса. Всякі мухи прошивають соломкою та роблят із них аєроплани, парашути. На гонди, хрущі та жаби кладут всякі камінчики, як на сомаря тяжкі бисаги, а ящуркам прутиком удрубуют хвуст та ждуть, аби урос ім назад.

– Як?... Ви такого коїте, шибеники? Недавно булисте у тучу за рибами, а тепер шершені збираєте та й оси. Хочете, аби вас покусали? Ви знаєте, што уд таких мух годен умерти. Май сталоса такого у селі.

– Ми не імняме шершеню, лиш оваду та мотилу.

– Все одно є? А жаб нашто імняєте та караєте? Ви знаєте, што то гріх?

– Ба', а оти, што імняють жабей карапатих⁴ на весні та запечуют ім задні лаби, не мають гріх? – захищав себе внук.

– Мають і оти гріх дуже великий, як і ти. Ви знаєте, што жабей не годитса імняти, бо наповнитеса бородавок та не збудетеса ніколи їх? – сварила їх бабуня.

– Як бородавок? – зацікавився Павлик.

– Но, так! Жаба, коли якас напасть пудстерігає єї, брище на ворога своїм отруйним пішанням⁵, або просто плює, як подеколи гад своїм ядом. Та, якшто тот отруй пристав до вашої шкіри, там уростут бородавки, котрі удтак розмножуютса у вас на руках, на ухах, на носі і хтозна-де іще. Але може попасти і в очі та осліплює навіки. Ти сего хочеш, хлопче? – потрясла Павлика бабуня. – А ящурок зачім мордуєте і б'єте їх прутом та удриваєте⁶ ім хвості? Што вам лихого натворили? Говори, хлопче! Ви знаєте, што і ящурки мають жало, як і гад? – розсердилась тета Василина на свого внука.

– Мають, але не кусають, – переконував бабуню Петрик та заступився за Павлика.

Павлик понурился головою, мовчав та неспокойно розглядав свої пальці і руки, де йому привиджувалися огидні бородавки, котрих він бачив у сільських хлопців та у своїй душі каявся за невинних жаб і ящірок.

– Ану, де мотика, най уб'ю скоро сего гада у міху, абих годна взяти пшениці птицям! – промовила тета Петриха та шукала зняряддя, котре принесла із собою та приперла біля козла.

– Бабко, гріх убивати гада, як і жабу та ящурку! Сес гад домашній, не кусає нікого, як не кусає ні ящурка. Ун – схусний, ниціт мишей, як і буга⁷, – переконував внук бабуню та, зловивши її за руку, благав. А потім кинувся до міха та скоро вийняв сплячого вужа, котрого поклав собі поза шию, як шарф, і підсвистуючи, миттю подався по драбині вниз.

– Ой, Господи любий! – зайойкалась перестрашена Петриха. – Укусит тебе гад, хлопче, і што буде?

Але Павлик уже не слухав її та бігом, щоб не запримітила його, пустив плазуна за хатою на город,

щоб виловив всіх мишей, котрі унадились у їхню пшеницю.

– Не буде нічо, ба', не буйтеса і не журітса! – переконував її Петрик. – Сес гад нікого не кусає. Лізте супокуйно⁸ долу та подайте-ми відро, абих наповнив го пшеницев, бо кури уже не мають терпіння та зараз залетят самі на пуд.

Коли повернувся Павлик із города, бабуня вже годувала своїх курей.

– Видите, ба', што не сталоса нічого лихого! – весело посміхався її внук, а потім щиро обняв свою бабуню.

– Тепер пудлабузнюєтса коло мене, як наш Приблуда, коли голоден. Тікай удці, шибенику! Думаєш, што так скоро забуду за тот страх, што сидів сколачений⁹ на поді у міху? Конец нашому торгу, хлопче!

Але Павлик не здавався та крадьки поцілував її рожеву щоку, а потім знову обняв стару та промовив тихо:

– Простіть мені, бабуню! Я не хотів вас перестрашити. Просто так сталоса, аби ви найшли гада у міху.

– Гей много мені гія вам прощати, рондьоші нехарапунті... Всяку нехарь збираєте та приносите мені дому. Недавно принесли-сте їжака, а тепер гада. Завтри-позавтри приведете-ми до хижі і медведя та усадите єго на піч, або може і шаркань.

Уважайте, діти! Не чіпайтеся всякого, бо у лісі, коло води є і віперей¹⁰ доста, кавових¹¹ і чорних, котрі лазають по дубах або гріютса на камінню, коли пече сонце. Борони, Господи! Сталоса всякого... Гадкуйтеся ви – та й Бог вас погадкує! Слухайте мене стару, бо вас добре научаю, та не робіть тупько всяких комедій!

А тепер, діти, помийтеса та попоїжте штос, а удтак оба – до роботи. Наносите води та насиплете свіжої у казан і в цебер, аби са нагріла. А поза тим один із вас начістит ріпи, а другий – яблук та й пореселує¹² їх, абих спекла якогос кіфлика¹³ на неділю. Доки ви сесе поробите, я приготовлю штос жерти¹⁴, бо уже давно був вечур. А за ваші гріхи маєте поскладати всі дрива у січку, умести всю загороду, возарню і шурь. А до того тиждень будете сидіти дома. Ні один із вас не пуйде до ніяких приятелю. Зрозуміли?! – погрозила на них бабуня. – А як докунчіте всю роботу, скупаєтеса та змиєте всі бородавки із вас, бо-сте ходили із жабами та гадами аж цілий тиждень. А завтри ізо мнов оба до церкви, аби вас Воишній сохранив уд усякого лихого та просвітив ваш слабый розум.

Внуки мовчали, бо знали, що їх бабуня не жартує, коли сердита. Але знали і те, що якщо послухаються

та повинуються¹⁵ їй, то вона скоротить їх провину аж на три дні.

Петриха у таких незручних обставинах завжди поступала рішуче, прямо і чесно зі своїми внуками та ніколи не скаржилась їхнім батькам на їх хлоп'ячі провини. І за це вони її поважали і слухались. Правда – по-дитячому. Любили її і зате, що вона завжди поводитася із ними, як з дорослими, що підбадьорювало їх та добавляло віри у власні сили. Коли провинили, судила їх сама по-своєму, як судила колись і своїх дітей. Бо, як вважала вона, що дітей без провин і пустоців не існує, як не існує ні життя без води, світла і повітря.

(Далі буде).

¹ шкатулка – картонний ящик, коробка;

² гондшош – людина, котра збирає комах; (Давне прізвище дане уграм волохами і руськими із Трансільванії ще від часів, коли ті перекочували у наші краї. Мабуть, тому, що цей народ, коли переїхав сюди із азійських пустель і степів, щоб вижити, пили кобиляче молоко, збирали комахи і лісові горішки (модьор) та харчувались ними, так само, як робили і монголо-татари).

³ гонда – (із угор.) комаха;

⁴ карапата жаба – коростава жаба;

⁵ пішання – сеча;

⁶ удривати – відірвати;

⁷ буга – сова;

⁸ супокуйно – спокійно;

⁹ зколачений – звитий в калачик;

¹⁰ віпера – отруйна гадюка;

¹¹ кавовий – коричневий;

¹² реселувати – терти;

¹³ кіфлик – булка, пиріжок;

¹⁴ жерти – їсти;

¹⁵ повинуватись – послухатись, підкоритись.

Юрій ЧИГА

СВЯТИЙ МИКОЛАЙ

Святого Миколая українці святкують двічі на рік – 22 травня (літнього Миколи) і 19 грудня (Святого Миколая Чудотворця, або зимового Миколая).

Моя внучка Анна, учениця II-го класу, сповнила 7 років. Вона з нетерпінням чекає свято Миколая, бо добре знає, що святий у свій день всім діточкам приносить подарунки, навіть і тим, котрі десь-колись трішки прогрішили, але зобов'язались більше так не робити і дотрималися слова. Анна знає, що Святий Миколай і цього року покладе їй під подушку дарунки, як і минулого, коли вночі вона прокинулася, помацала рукою – щось є. Запалює світло, заглядає під подушку, а там – великий паунок, а в ньому різні солодощі, – Святий Миколай добре знає, які її улюблені ласощі, – і кімната наповнюється приємними ванільними ароматами.

– Анно, ти бачила, коли Святий Миколай приніс подарунки, – питає бабуса.

– Ні! Я тільки снила його.

Анна добре знає, що Миколай приносить дарунки діточкам так, щоб ніхто не бачив і не знав, бо робить він добро не на показ, а для того, щоб людина раділа гарною несподіванкою. Тому його ще називають Чудотворцем чи Дивотворцем, тобто той, хто творить дива.

Дорога моя онученько, коли я ще був малим, як це ти тепер, один старенький дідусь на ім'я Федір Моцко, котрий умів читати, розповідав про Святого Миколая, що якось уночі він, загорнувшись темним плащем, підкинув мішок з золотом бідному чоловікові, який не міг видати заміж без приданого своїх дочок. І так Святий Миколай зробив тричі, та всі три дочки бідного чоловіка змогли одружитись. І ніхто навіть не підозрював, що це діло рук Миколая, бо добро твориться не для того, щоб тебе за нього вихваляли, а для того, щоб безкорисливо допомагати людям, як безкорисливо допомагає сонечко на небі, даруючи всім нам світло і тепло.

А щоб краще зрозуміла, Анночко, хто такий Святий Миколай, розкажу тобі легенду, яку я прочитав, ще будучи учнем II-го класу. Ще й тепер пам'ятаю її. Якось Святий Касіян, який керує всіма вітрами і тримає їх під дванадцятьма замками, а коли відпускає їх, то на людину і скотину з ними мор насилає (день Святого Касіяна святкують раз у чотири роки – 29 лютого), так от, пішов Святий Касіян до Бога скаржитись,

що його люди не хочуть шанувати, а Миколая так люблять, що на його честь навіть церкви будують. Тоді Всевишній сказав Касіянові:

– Без Миколая тут розбиратися неможе. А покликайте-но його до мене!

– Немає його на небі, – відповідають ангели. – Пішов на Чорне кораблі від бурі рятувати.

Господь знову посилає ангелів, ті шукають Миколая, і знову не знайшли.

– Та нема його тут, – кажуть Всевишньому. – На Землі людей від пожежі рятує.

Втретє Господь посилає за Святим Миколаєм, і знову не знайшли, бо він в цей час кайдани розбивав, козаків із турецької неволі визволяв.

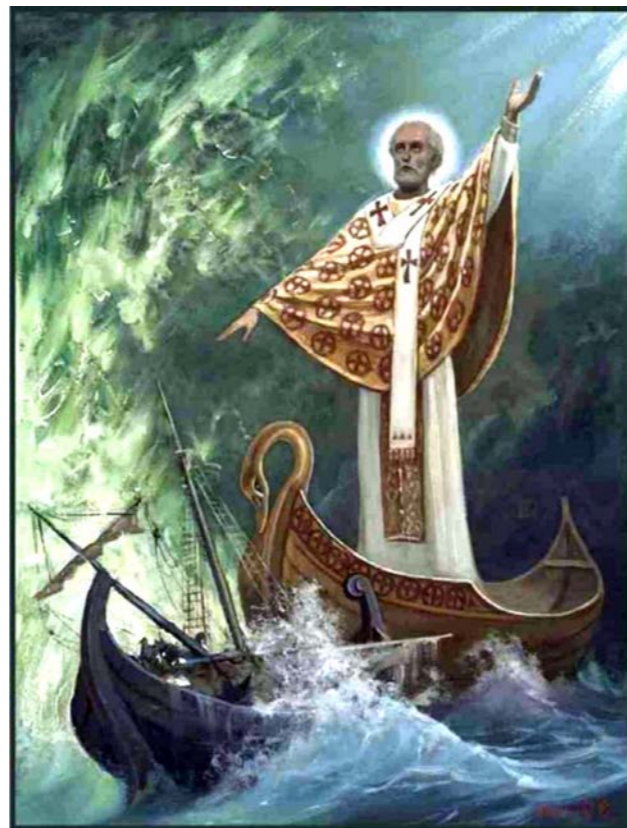
Нарешті з'явився Святий Миколай і став перед Богом у старій свитці, мотузком підперезаний, аби вітер свитку не роздув.

– Де ж це ти був? – питає його Господь.

– Допомагав мужикові воза з болота витягувати, – відповідає той.

Тоді Бог сказав Касіяну:

– От бачиш, за що Миколая шанують. Роби і ти так, будеш і ти такий пошанівок мати.

Отож, Святий Миколай допомагає усім. Моряки, які збиралися у плавання в далекі моря-океани, відправляли молебень до нього, аби оберігав їх та їхні кораблі від нещастя. А кораблям часто давали його ім'я. Та навіть і в малих водах: ставках, річках, озерцях, як ішли люди купатися, проказували: «Святий Миколаю, на тебе си залишаю, не дай пропасти ні під водою, ні на воді».

А на літнього Миколая (відзначається 22 травня – в день, коли моці Святого Чудотворця перевезли до італійського міста Бар), люди йшли дивитися у воду, щоб Святий Миколай на воді впізнавав їх обличчя. Клякали на березі, нахилиючись над водою і проказували: «Це я, а це мій образ. Най не забере його вода, як до неї прийду». В пожертву засвічували три свічки перед іконою Святого Миколая.

А народився майбутній святий у Малій Азії. Коли багаті батьки по смерті лишили йому спадок, він усе роздав бідним людям.

Існує легенда, що якось у Ликійській країні був голод. У той час один купець з Італії вантажив на свій корабель багато хліба. Вночі уві сні явився йому Святий Миколай і сказав: «Ось тобі три золоті монети, вези цей хліб в Ликійську країну, в місто Міру». Прокинувся купець і побачив у своїй руці три золоті монети. Не посмів він непослухатися святого, і повіз весь хліб у виснажену голодом країну. А коли прибув, все там

Бог бачить нашу працю

(Легенда)

Про Святого Миколая відомо, що чим більше він намагався ховати своє богоподібне життя від очей всіх людей, чим більше упокорювався, – тим більше Бог його піднімав, і люди прославляли.

Коли в місті Мірах Ликійських помер архієпископ, то зібрався тоді собор єпископський, щоб обрати йому гідного спадкоємця.

На соборі всі вирішили зробити так: ревно піднести соборну молитву до Господа, щоб Він Сам вказав на Свого улюбленого раба, котрий дійсно гідний цього великого сану. Так і зробили. Незабаром після цього один з єпископів уночі почув голос з неба, який наказав:

– Піди, стань біля дверей церкви і спостерігай: хто перший увійде в неї, той і є обраний Духом Святим; його прийміть і в єпископа славно поставте. Ім'я ж йому Миколай.

розказав. Люди брали тремтячими руками шматочки хліба і сльози котилися з їх очей, бо Чудотворець врятував їх і їхніх дітей від голодної смерті.

І коли в глибокій старості помер Миколай Чудотворець, дива його не кінчалися. Він стоїть поруч з кожним, кому потрібна його підтримка і допомога. Отож усі прагнуть показати свою велику шану цьому святому. Коло його образу завжди є лампадка, в церквах люди не забувають ставити свічки перед іконами Миколая Чудотворця, читають перед ними молитви.

Вдома на свято Миколая не треба робити ніяких пишнот, треба стримуватися у всьому. Постити, як робили г'зди колись, щоб худібка велася, обдаровувати бідних, відвідувати хворих, допомагати всім тих, хто цього потребує. Святий Миколай не любить, коли на його празник дармують і дуже гнівається на таке. Якщо продармуєш його день, то всього доброго для себе не проси. Колись в цей день ішли в ліс збирати дрова для бідних, допомагали білити хати хворим, бо ж наближається Різдво Господнє.

Святого Миколая – це веселе народне свято. На відміну від літнього, зимовий Миколай відзначається особливо вчисто. Вважається, що він – захисник усіх бідних і нездолених, опікун не тільки людей, а й диких звірів. Та найбільше його шанують діти, для яких він є почесним охоронцем.

Єпископ, котрий сподобився цього одкровення, негайно ж розповів про нього своїм побратимам, а сам пішов і став біля дверей церкви, як і наказав йому Голос, і почав спостерігати за всіма, хто входить до храму, запитуючи їх звання та ім'я. Тим часом за велінням Духа Божого пресвітер Миколай рано-вранці пішов до церкви помолитися.

Але лише він хотів увійти в храм, як єпископ зупинив його і запитав:

– Яке ім'я твоє, сину мій?

Угодник Божий лагідно і тихо відповів:

– Миколай ім'я моє; раб я святині твоєї, владико.

Обрадуваний святий негайно провів його на збори єпископів, і вони, поставивши його посеред церкви, одноголосно виклинули до народу, який зібрався вже у великій кількості:

– Прийміть, браття, свого пастиря, якого поставив вам Дух Святий і якому Він довірив піклування про душі ваші. Тому що не людські збори, але суд Божий обрав його! Народ з радістю виявив свою згоду на таке зібрання, і Миколай, незважаючи на своє смиренне заперечення від настільки великого сану, вимушений був прийняти його.

Дитячі сторінки

М. КАЛАЧУБА

Жовтень і листопад

Жовтень кликав листопада:
– Брате, йди, потрібна рада!
Що робити маю я?..
Погиба краса моя...

Кучері мої злотисті
З верховіть вітриська бистрі
Обдирають кожен день,
Залишають голий пеня.

Листопад на нього глянув:
– В гості буду рано-рано
І тобі твою красу
В подарунок принесу.

Ніч минула; жовтий ліс
Похмурнішав і обліз.
Друга – й зовсім занімів,
Білу шапочку надів.

Жовтень сумно усміхнувся,
Вправо, вліво обернувся
І побачив: листопад
Марно не дає порад.

Анатолій КАМІНЧУК

Пізній іде листопад

Трави зів'яли, і квіти не квітнуть,
Хоч умивають їх роси-дощі.
Осінь відквітла, відлітувала,
Віддавала нам дні золоті.
Осінь з сльозами відходить,
Ронить під ноги свій лист,
Гуси полинули в вирій,
Чути лиш ворона крик.
Сонце з-за хмар не виходить.
Небо у сум повилось.
Тягнуться сиві тумани,
Мрякою все затяглося.
Стихли вітри-буревії,
Десь причаїлись, мовчать.
Осінь в дорогу далеку
Йде по зів'ялих листах.

Плачуть дерева дощами,
В тихій задумі стоять.
Осінь прощається з нами –
Пізній іде листопад.

Роман ЗАВАДОВИЧ

Листопад

Плаче жовтий ліс листками,
Плаче хмаронька дощем,
Зайчєня мале, без мами,
Змокло бідне, під кущем.
В полі вихри тужно грають,
Пісня їх, мов ніч, сумна,
Тільки діти не скучають,
Про весну казки читають,
В них у серці все весна.

Листопад

Листопад. Холодний вітер
Загойдав деревам віти,
День короткий, сонце низько,
І зима уже так близько.
Он безлистя гай сумує,
Щебет птахів він не чує.
І застигло в тузі поле,
Переоране і голе.
Горобина – у намисті,
Під ногами – килим з листя,
Небом сунуть хмари грізні –
Хазяйнує осінь пізня...

О. Коваленко

Листопад

Листопад несе в ковші
Сірі хмари і дощі.
Листя все пооблітало,
І пташок в лісах не стало.
Відлетіли ластівки,
Білі лебеді й шпаки,
Журавлі і качки сірі –
Всі полинули у вирій.
А горобчики, малята,
Будуть з нами зимувати.

Дитячі сторінки

Олександра МОНАСТИРЛІУ

СВОЄ РЕМЕСЛО

(Казка)

Жили собі в одному маленькому селі чоловік та двоє його синів. Коли хлопці виростили, батько звернувся до них, та й каже:
– Треба вам, любі мої, навчитися справжнього ремесла.

Юнаки переглянулися здивовано, похитали головами. Тоді старий продовжив:

– Почнемо мандрувати. Побачите, як працюють інші люди і оберете собі справу, що припаде вам до душі.

Так вони і вчинили.

Якось, проходячи через одне село, старший брат зацікавився роботою в кузні і навіть сам спробував працювати. У наступному селі не було жодного чоловіка, котрий умів би творити такі дива із залізом, тому хлопець каже батькові:

– Тату, а якщо я залишуся тут працювати ковалем?

– Добре, сину, – мовив старий, – якщо ти так хочеш, хай буде по-твоєму.

Облаштували вони хату і кузню, щоб юнак міг там працювати, а батько з молодшим сином рушили далі. Та не захоплювало хлопця ніяке ремесло. Усюди, де вони були, все йому було не те.

Так мандруючи, одного дня побачили мандрівники вола, доброго, великого, й жодної людини поблизу. От юнак і каже батькові:

– А, може, моїм ремеслом стане крадіжка волів? Робота, здається, легка – завжди з м'ясом буду.

– Тобі обирати, синку. Якщо так хочеш, жени худобу до лісу, а я зайду до свого приятеля в селі.

Повів хлопець вола та все

озирається, чи не з'явиться господар. Поки чекав батька, перетрусився, як ніколи. За якийсь час, все ж таки вони дісталися свого села, тоді старий і каже:

– Ну, сину, подивимося, як ми погладшаємо, коли з'їмо цього краденого вола.

Почали вони смакувати. Та не може юнак всидіти на місці: то до дверей біжить, то до вікна – усе йому здається, що то прийшов по нього хазяїн худоби.

– Тепер поміряємо шиї – у кого більша, – каже батько.

Поглянули вони: в хлопця трохи не вдвічі тонша стала, а у батька значно погладшала.

– Як це, тату? Адже ми разом їли одне і те саме м'ясо, – питає юнак.

– Ні, сину! Я їв куплене, а ти – крадене. Я заходив у селі не до знайомого, а до хазяїна вола, та й заплатив за нього. Тому я смакував спокійно, а ти трусився. Бачиш, на краденому не погладшаєш, тому шукай собі інше ремесло.

Дітячі сторінки

Кріна ГРІНЬ

ЧОМУ КОЗАКИ ЛЮЛЬКУ КУРИЛИ...

Діточки... а чи чули ви про козаків? Гадаю, що так! Вони були великими людьми, які захищали нашу Україну, історія якої без них була би вже не та. Та що там історія України – історія світу була би інша, тому що кожна людина і кожна подія зробили наш світ таким, яким він є сьогодні. Всі ми знаємо, якими були козаки, чули ми і про Петра Дорошенка, і про Івана Сірка, і про Петра Сагайдачного – видатні люди, які захищали правду ціною життя.

Звичайно талановитим художникам хотілося зобразити на своїх картинах козаків, бо ця тема заворожує. Отож козаки появляються на різних картинах: біла сорочка, шаровари, чуб, а частенько і вуса. Але що було неодмінним додатком до їх образів? Те, що їх відрізняло майже від усіх – правда, – це була люлька. Козаки на картинах зазвичай намальовані біля казана, відпочиваючи, або на коні, воюючи. Але що нам приходить на думку, коли ми бачимо їх люльку? Звичайно, що вони палять тютюн. Але це не зовсім так, їм просто такий «імідж» зробили. А я вам можу розповісти тільки те, що розповів мені дідусь... І він запевняв, що це правда. І так...

– Колись давно, коли я ще був малий, – почав розповідь дідусь, – наше село не було таке, як ти його тепер знаєш. Воно було менше, хати були невисокі, огорожі дерев'яні, а стежки кам'яністі. Річки, що обвивають береги двох країн – глибші, дерева – вищі, а ліси – зеленіші. Ось тоді по нашому селу проходили козаки...

– Як козаки? Справжні козаки? – дивуюсь я.

– Так, справжні! З люльками і в шароварах! – посміхнувся дідусь. – Отож, коли мені було десь сім років, то вони через наше село йшли на війну з отаманами. Ах... які це були вояки, тепер таких більше не побачиш! Повмирили, порозкидало їх світом куди котрого. І ось, я маленьким був дуже цікавим, ходив повсюди за ними, звичайно так,

щоби вони мене не бачили, я ховався за кущі й слухав їхні історії, про їхні бойовні плани. Вони ж не розповідали, бо були дуже розумними і знали, що їх можуть підслухувати. А ось про життя говорили досхочу і так сміялися, що нічого навкруг не помічали.

Так ось одного вечора я тихенько сидів за лозою і сподівався, що мене не помітять, прислухався до розмов. Я навіть не почув, як хтось нишком підійшов, і коли відчув теплу руку на моєму плечі – мені аж дух захопило. Звичайно, моє серце навіть не у п'ятки, а відразу в землю заховалося від страху. Я повільно озирнувся – це був ватажок козаків – отаман, який мене помітив і хитро підкрився...

– І що вони з тобою зробили? – запитала я дуже схвильована.

– Та нічого такого. Ти ж бачиш – я живий і здоровий розмовляю з тобою.

– Ой, дідусю. А ти справді мені тут правду кажеш, мені якось не віриться!

– Звичайно правду, ластівочко. Як я можу тобі брехати? Це ж гріх. Так що слухай далі. Коли вони зрозуміли, що ніякий я не шпигун, а лише дуже цікава дитина, не сварили і не прогнали, а дозволили мені з ними посидіти і послухати ті дивовижні історії.

– Розкажіть, розкажіть і мені... хоч одну-однісіньку...

– Хм, про що ж мені розповісти, може, про похід на угорського пана чи про покорені дівочі серця, про красунь, які сидять і чекають своїх спасителів... Ні, ні, краще про їх люльку я тобі розповім.

– Люльку?! – промовила я розтягнуто і розчаровано.

– Ти, ластівко, не журись! Це дійсно цікава історія!

– Тоді розкажи, дідусю! Як вони тютюн курили...

Дітячі сторінки

– Та ти що думаєш, що все у них так просто було? Ні, ластівко моя! Вони, звичайно, бідними не були, але тоді тютюну було не так багато і він був дуже дорогим, лише пани собі таке дозволяли курити... і то заможні. А ось козакам, якщо їм і попадалася ця рідкісна трава, то вони її на довго розтягували...

– А тоді що вони курили? Траву? Сіно? – почала я насміхатися із бідних козаків.

– Майже відгадала! Вони курили цілющі трави.

– А які то цілющі трави?

Дідусь лагідним поглядом обняв бабусю, яка сиділа біля печі, плела капчурки й нишком посміхалася.

– Пам'ятаєш, літом, поки трава сохла, ви з бабусею ходили по полю тети Параски і збирали квіти?

– Ну... пам'ятаю!

– А пам'ятаєш, бабуся чай з них варила?

– Та, пам'ятаю, він ще таким кисло-солодким був...

– Так ось, це і були цілющі трави!

– Ааа... почекайте, а чому вони чай не пили, а курили?

– Ти собі уяви, як ціле військо зупиняється у поході, щоби чаю попийти... це було незручно. Ніхто би їм не дозволив! А ось люльку запалити і покурити – будь-ласка, коли завгодно.

– Вони що романичку сушили та курили?

– І тут ти майже права. Вони вибирали трави, які їм допомагали, якщо хотіли забути про лихе – то додавали буркун, якщо потрібен був антисептик – то падуб, а якщо їм хотілося, щоби все це добре пахло – додавали м'яту. А хитрі дівчата, котрі хотіли закохати в себе козака, додавали їм до тютюну любистку.

– Назва цієї трави сама про себе говорить! Які хитрі!

– Хитрі чи ні, вже не важливо. А якщо до кінця розбирати цю тему, то козаки курили люльку, щоби у них ніс не замерз!

Ми з бабусею засміялися так, що аж сльози покотилися. Скільки часу відтоді минуло, не побачиш вже ні в кого люльки, тільки в музеях і на картинах, не роз'їжджають вже браві козаки по селах, не плачуть за ними дівчата. Інші часи настали...

Ігор СІЧОВИК

ВЕСЕЛИКІЯ

ЗАЙКО-ХВАЛЬКО

В лісі зайчик хвалькуватий
Вранці видряпавсь на дуб
І гукнув: – У мене свято:
– В роті виріс перший зуб!
Підбіга до нього білка:
– Чимось іншим похвались! –
Обламалась раптом гілка –

Зайчик долі опинивсь.

Обійшлося благополучно,

Зайчик землю витер з губ

І почав кричати гучно:

– В мене випав перший зуб!

МИШАЧИЙ ЦИРК

Всюди кричать афіші:

Цирк! Виступають миші!

Купуйте квитки скоріше!"

Ми в цирк подалися раніше,

Та в залу ніяк не пройти:

Квитки розібрали... коти.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Олександр ГЛУШКО

ГВИНТИК

(Гумореска)

Кажуть, людина живе доти, доки пам'ятають про неї. Мабуть, у тому є правда. Хоча стосується вона, як ви самі розумієте, переважно осіб значних, помітних, котрі проклали на землі глибшу від інших борозну. А хто б, скажіть на милість, пам'ятав ось уже сімдесят років малопомітного селянина з Піщаних Бродів Корнія Розсоха, якби не один-єдиний випадок, не ота фраза його, що й досі зблискує у переказах дивовижними гранями іронії, гіркоти й влучності?

Моя уява й відтворила давній вже епізод саме завдяки людській пам'яті.

...Вони підійшли до садиби сповнені самоповаги від тієї місії, яку виконували, і природної чи удаваної суворості на молодих обличчях. За старшого, по всьому, був цибатий, гачконосий молодик у грубесних «австрійських» черевиках на босу ногу і картузі з довгим козирком над смаглявим лобом. Коли він говорив, позиркуючи згори на співрозмовника, то скидався на степового коршака, який запримітив здобич і ось-ось учепиться в неї пазурами.

Двоє його супутників були менш виразні. Один, хворобливого вигляду юнак у потертому, колісь темно-синьому піджаку, весь час покашлював і поправляв вовняного шарфа на тонкій шиї, хоч була літня теплінь. Другий – зовсім підліток, рудий, конопатий, виконував, мабуть, обов'язки обліковця чи касира, бо тримав у руці пом'ятого учнівського зошита й хімічного олівця, якого весь час поривався слинити.

Розсоха відклав убік рубанок, яким обтесував нову спицю до колеса старої гарби, і, струсивши з колін сизувато-жовті дубові стружки, неквапом випростався. Він був середнього зросту, з сивуватим уже на скронях руським чубом і такими ж, припорошеними білим, шпакуватими, як кажуть у нас на півдні, вусами. Здибав би цього чоловіка, скажімо, на сільській вулиці, то і пройшов би мимо, не зачепившись поглядом. А через хвилину-другу й забув би про нього. Чоловік як чоловік. Таких дядьків по наших селах, як маку.

Щоправда, мав Розсоха одну особливість –

природний ґандж, чи, навпаки – добру, як гомоніли в Піщаних Бродах, «Божу позначку». Одне око мінилося в нього зеленим полиском, інше ж було голубе, мов скалка вимитого рясними дощами червненого неба. І те, голубе, завжди сміялося, а зелене, ледь прикрите повіками, дивилося на світ проникливо, а то й суворо.

Ось так, відклавши роботу, й підійшов Корній Розсоха до незнайомців, котрі чекали на нього біля воріт.

– Що ж вас привело, добрі люди, до мого двору? – запитав, усміхаючись одним і уважно вивчаючи незнайомців другим оком.

– Ми збираємо гроші, дядьку, на розвиток совєцької авіації, – з ходу випалив довгов'язий юнак з вовняним шарфом.

– На що-о-о? – перепитав Розсоха, мовби недочувши.

– На будівництво літаків, – зиркнувши на свого товариша, уточнив гачконосий.

– А-а, літаків, так би й сказали, – з розумінням кивнув Розсоха. – А чим же, добрі люди, я тут можу допомогти? Це ж, мабуть, не гарбу для соломи зліпити.

– Не гарбу, – глипнув цибатий шулікою на простакуватого дядька.

– Отож я й кажу, – висловив сумнів Корній, – на

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

гарбу й то рублів двісті, не менше, треба витрясти. А на літак – страшно й подумати!

– Не ви ж одні гроші дасте, – буравив його циганкуватими очима молодик. – Хтось менше, хтось більше, дивись, і вистачить на літак.

– Он воно що, а я й не знав, г'інтересно, – чи то щиро дивувався, чи тільки удавав із себе простакуватого Розсоха. – І скільки ж ви хочете, щоб я дав? – наголосив він на слові «я».

– Та скільки зможете, – встряв у розмову і рудочубий. Йому, мабуть, нетерпеливилось записати у зошит хоч якусь цифру, і дядькова нетямущість аж дратувала хлопця. – Дасте двадцять копійок – і то вже гроші.

– Отакої! – аж бризнуло голубуватими іскринками з веселого ока Розсохи. – Та що ж на ті двадцять копійок купиш? Хіба що...

– Пояснюю популярно, – різкувато перебив його цибатий: – літак состоїть, тобто складається з фюзеляжу, мотора, крил, кабіни й пропелера,

про дрібніші деталі я вже не кажу. І всі оті частини, – молодик випнув ребристі груди, ще дужче набундючився, – скріплені тисячами болтів, гайок, шурупів і гвинтиків. І без жодного з них він не полетить. Затямили?

– Ще б не втямити, коли так ловко розказують, – дитинно дивився знизу на довготелесого агітатора Корній. – Що то значить вчений чоловік.

– Так ось, – підбадьорений його похвалою, вже не так суворо продовжував гачконосий, – один такий гвинтик і коштує приміром двадцять копійок. Виходить, і ваш внесок буде.

– От спасибі! Тепер мені ясно, як Божий день, – аж розцвів усмішкою Розсоха. – Як же після цього та не дати на літак. Дам, аякже. – Він неквапом видобув з глибокої кишені бувалого в бувальцях гаманця, подлубався у ньому двома пальцями, вийняв монету й простягнув її цибатому молодикові.

– Натє, – сказав з такою ж поважністю, як і той, – купіть гвинтик, угвинтіть і... летіть, щоб я вас більше й не бачив.

Степан ГРИЦЕНКО

Підвів

(Рибальський жарт)

Ловив один рибалка рибу,
Півдня просидів на ставку.
І – нічогісінько... Зі злості
Налляв чарчину коньяку.

Надпив лиш тільки половину,
Зирк – вудка ожила уся...
Підсік, смикнув і витягає
Малесенького карася.

Сопє рибалка:
– Щоб ти луснув!
До дідька геть – такий улов!.. –
Налив йому спиртного в ротик:
– Тепер пливи, і... будь здоров!

І той рибалка за годину
Півсотні коропів спіймав.
Примчав додому, мов на крилах,
Дружину ніжно обіймав...

А жінка, звісно, теж радіє,
Бо цей улов – як уві сні!
Вона швиденько чистить рибу,
Сичить пательня на вогні...

Коли пекло немилосердно,
Коли вже увірвався терпець,
Один нещасний верхній короп
Промимрив люто під кінець:

– Ну, чорт! Умру, а карасеві
Я не прощу брехню таку.
Хвалився, паскуда:
«Там рибалки
Дають по чарці коньяку!»

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «УКРАЇНЦІ РУМУНІЇ – ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ»

17-19 листопада ц. р. в столиці Румунії Бухаресті пройшла I-а Міжнародна конференція «Українці Румунії – історія, сучасність, перспективи», організована Союзом українців Румунії разом із Бухарестським університетом і Товариством славістів Румунії у партнерстві з Національним телебаченням Румунії (TVR), Клужьким університетом ім. Бабеша-Бойоя та Сатумарським повітовим музеєм. Детальніше у наступному числі.